

Ulla Rauhanummi

LASTEN OIKEUKSIEN KEHITTYMINEN

Näkökulmana lastensuojelu

LASTEN OIKEUKSIEN KEHITTYMINEN

Näkökulmana lastensuojelu

Ulla Rauhanummi
Opinnäytetyö
Syksy 2012
Liiketalouden koulutusohjelma
Oulun seudun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun seudun ammattikorkeakoulu
Liiketalouden koulutusohjelma, oikeuden ja hallinnon suuntautumisvaihtoehto

---

Tekijä: Ulla Rauhanummi

Opinnäytetyön nimi: Lasten oikeuksien kehittyminen - Näkökulmana lastensuojelu

Työn ohjaaja: Katja Sankala

Työn valmistumislukukausi ja -vuosi: Syksy 2012

Sivumäärä: 59

Opinnäytetyön aiheena on lasten oikeuksien kehittyminen lastensuojelulain näkökulmasta. Lastensuojelulaissa lapsella tarkoitetaan alle 18-vuotiaasta henkilöä. Lähtökohtaisesti lapsille kuuluvat nykyään kaikki samat perus- ja ihmisoikeudet kuin aikuisillekin. Poikkeuksellisesti lapsilla ei ole poliittisia oikeuksia eikä täysin samoja kansalaisoikeuksia kuin aikuisilla. Sen sijaan heillä on joitakin erityisoikeuksia, kuten oikeus erityiseen suojeluun ja hoivaan. Työssä on selvitetty, miten perus- ja ihmisoikeuksien kehitys näkyy lastensuojelulain kokonaisuudistuksissa ja mikä anti keskeisimmillä kansainvälisillä sopimuksilla ja julistuksilla on ollut suomalaiselle lastensuojelulainsäädännölle. Korkeimman hallinto-oikeuden ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeustapauksia tarkastelemalla on haettu vastausta siihen, millaisissa tilanteissa lapsen edun määrittäminen ja huomioiminen voi olla haasteellista. Lapsen etu tulisi huomioida kaikessa viranomaistoinnassa, kuten esimerkiksi lastensuojelun tarvetta arvioitaessa ja lastensuojelutoimia toteutettaessa. Opinnäytetyön aiheen valinta tapahtui ajankohtaisia artikkeleita lukemalla, vaikka työn näkökulmaksi valikoituikin lasten oikeuksien ajallisen kehityskulun seuraaminen.

Opinnäytetyö on lainopillinen. Sitä tehdessä on perehdytty lastensuojelulakiin ja siinä tapahtuneisiin kolmeen kokonaisuudistukseen, aina vuodesta 1936 vuoteen 2007. Tämän ajanjakson viitoittamana työssä on tarkasteltu perusoikeussäädöstä ja siinä tapahtuneita muutoksia sekä keskeisimpiä kansainvälisiä ihmisoikeussopimuksia ja -julistuksia. Työssä mukana olevat sopimukset ja julistukset on laadittu Euroopan neuvostossa, Yhdistyneissä kansakunnissa ja Euroopan unionissa. Lisäksi lähteinä on käytetty lain esitöitä, kirjallisuutta sekä korkeimman hallinto-oikeuden ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeustapauksia.

Vuoden 1936 lastensuojelulain aikaan lapsen oikeudellinen asema oli erittäin heikko, sillä käytännössä lasta ei tunnustettu oikeussubjektiksi eli hänellä ei ollut mitään itsenäisen toimimisen tai vaikuttamisen mahdollisuuksia. Vuoden 1983 lastensuojelulaki uudisti ajattelutavan ja tunnusti lapsen oikeudet. Lapsen etu asetettiin jo tuolloin lain johtavaksi periaatteeksi. Lain kehittämisen kannalta merkityksellisiä sopimuksia olivat paitsi KP- ja TSS-sopimus myös erityisesti Lasten oikeuksien yleissopimus. Vuoden 2007 lain osalta huomion voitaneen sanoa kiinnittyneen eneminkin lasten oikeuksien todellisen toteutumisen turvaamiseen käytännön työssä. Oikeustapauksista ilmeni, että lapsen edun kannalta haasteellisia tilanteita ovat perheen jälleenyhdistäminen ja yhteydenpidon rajoittamista koskevat asiat. Lisäksi haasteita voivat aiheuttaa tilanteet, joissa eri tahoilla on erisuuntaiset käsitykset siitä, mikä ratkaisu turvaa parhaiten lapsen edun.

Asiasanat: lapsi, lastensuojelu, lapsen etu, perusoikeudet, ihmisoikeudet, huostaanotto

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
School of Business and Information Management, Option of Law and Administration

---

Author: Ulla Rauhanummi

Title of thesis: The development of the children's rights from the perspective of child welfare

Supervisor: Katja Sankala

Term and year when the thesis was submitted: Autumn 2012

Number of pages: 59

The topic of this thesis is the development of the children's rights from the perspective of the Child Welfare Act. In the Child Welfare Act, anyone under the age of 18 years is considered a child. In principle, all fundamental and human rights belong similarly to children and adults. The exception is that children do not have the political rights or completely the same civil rights as adults. Instead, they have for example special rights for special protection and care. This thesis discusses how the development of the fundamental and the human rights can be perceived in the renewal of the Child Welfare Act. In addition, it deals with the effects of the international agreements and declarations have had on the Finnish legislation about child welfare. Cases tried in the Supreme Administrative Court and the European Court of Human Right have been viewed in order to determine the situations when the child interest is difficult to define and take into account. The child interest should be taken into account in every authoritative action, for example when assessing the need for child welfare measures and implementing child welfare actions. The topic of this thesis was chosen after reading current articles although the viewpoint is the consequence of the progression of the children's rights.

The thesis is juridical. The development of the Child Welfare Act from 1936 to 2007 was studied for the purpose of this thesis. That period provides a framework for reviewing the fundamental rights and the changes in them. Essential international agreements and declarations on human rights are also included in the theoretical framework. The agreements and declarations involved in this thesis have been drawn up by the Council of Europe, the United Nations and the European Union. Other essential sources comprised the preliminary works of law, legal literature and cases tried in the Supreme Administrative Court and the European Court of Human Right.

The judicial status of children was weak during the first Child Welfare Act. The children were not treated like an independent legal entity at all. The act of the year 1983 reformed the mindset and acknowledged the children's rights. The guiding principle was the interest of a child. The most significant agreements in law reforms were the International Covenant on Civil and Political Rights, International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights and, in particular, Convention on the Rights of the Child. The Child Welfare Act from year 2007 drew attention particularly to guaranteeing the true fulfillment of the children's rights in practice. From cases it became apparent that challenging questions related to the interests of the child are reuniting family, contact restrictions, and situations where different parties have divergent opinions of the interest of the child.

Keywords: child, child welfare, interest of the child, fundamental rights, human rights, taking into care

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	7
2 PERUS- JA IHMISOIKEUDET SUOMESSA.....	12
2.1 Suomen perustuslain perusoikeudet.....	12
2.2 Kansainväliset ihmisoikeudet Suomessa	13
2.3 Euroopan unionin jäsenyyden vaikutus.....	14
2.4 Lapsen määritelmä lainsäädännössä ja lapsen oikeudet	16
3 LASTEN OIKEUKSIEN AJALLINEN KEHITYSKULKU	18
3.1 Lastensuojelulainsäädännön synty	19
3.2 Perusoikeudet vuoden 1919 hallitusmuodossa	20
3.3 Ensimmäisiä ihmisoikeusjulistuksia ja -sopimuksia.....	21
3.4 Lasten edun lastensuojelulaki 1983	23
3.5 90-luvun ihmisoikeussopimukset	25
3.6 Perusoikeusuudistus ja uusi perustuslaki.....	29
3.7 Uusi lastensuojelulaki	31
3.8 Euroopan unionin perusoikeuskirja	34
4 LAPSEN EDUN HUOMIOIMISEN HAASTEITA.....	36
4.1 Erisuuntaiset käsitykset lapsen edusta	37
4.2 Perheen jälleenyhdistäminen	40
4.3 Yhteydenpidon rajoittaminen.....	42
5 JOHTOPÄÄTÖKSET	47
6 POHDINTA	51
LÄHTEET	53

LYHENTEET

EU	Euroopan unioni
HE	Hallituksen esitys
KM	Perusoikeuskomitean mietintö
KP-sopimus	Kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskeva yleissopimus. 23.3.1976, SopS 7-8/1976
LSL	Lastensuojelulaki
PL	Suomen perustuslaki 11.6.1999/731
TSS- sopimus	Taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva yleis-sopimus. 3.1.1976, SopS 6/1976
YK	Yhdistyneet kansakunnat

1 JOHDANTO

Yksi kolmasosa kaikista maailman ihmisistä ja yksi viidesosa Euroopan unionin väestöstä on lapsia (European Commission 2012, hakupäivä 1.10.2012). Yhteiskunnassa ja lasten asemassa on vuosien aikana tapahtunut muutoksia, jotka ovat osaltaan luoneet muutostarpeita myös lastensuojelulainsäädäntöön. Tämän opinnäytetyön aiheena on lasten oikeuksien kehittyminen lastensuojelulain näkökulmasta. Tarkoituksena on selvittää, miten sekä kansallisissa perusoikeuksissa että Suomea sitovissa kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa tapahtunut oikeuksien edistyminen heijastuu Suomen lastensuojelulainsäädännöstä ilmenevien lasten oikeuksien kehitykseen.

Lapsen etu ja lapsen oikeudet tunnetaan nykylainsäädännössä, mutta oikeuksien asianmukainen toteutuminen lastensuojelutoimissa ei aina ole selvää. Voimassa olevan lastensuojelulain (Lastensuojelulaki, 13.4.2007/314) sisältöä pidetään onnistuneena, mutta resurssien puute ja tietämättömyys lain velvoitteista ovat merkittävinä esteinä lain toteutumiselle (Ulkoasiainministeriö 2009, 146). Opinnäytetyö on ajankohtainen, sillä lastensuojelun asiakasmäärät ovat olleet kasvusuunnassa lähes kaikilla lastensuojelun osa-alueilla (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2010, hakupäivä 29.10.2012). Lisäksi lasten oikeudet ja hyvinvointi ovat olleet huolen, keskustelun ja uutisoinnin aiheena viime aikoina. Sanomalehti Kaleva on kirjoittanut rahan vaikuttavan lastensuojeluratkaisuihin lapsen etua enemmän ja esimerkiksi lapsen mielipiteen selvittäminen tai lapsen ja huoltajien kuuleminen saatetaan suorittaa vain muodollisesti. Myös määräaikaisten toteutumisessa on ollut ongelmia. (Juuja 2012, 2.) Lähiaikoina on uutisoitu myös esimerkiksi siitä, kuinka yksittäisessä Etelä-Suomen lastensuojelulaitoksessa on lakiin perustamattomilla tavoilla rajoitettu lasten oikeutta pitää yhteyttä läheisiinsä sekä liikkumisvapautta. Kaikista rajoituksista ei ollut tehty asianmukaisia päätöksiä. Myös lasten pukeutumiseen oli puututtu esimerkiksi laatimalla tyttöjen pukeutumista koskevat omat säännöt. Tapauksen myötä apulaisoikeusasiamies on päättänyt eräiden Etelä-Suomen kuntien osalta tutkia, miten ne ovat valvoneet huostaanotettujen ja lastenkotiin sijoitettujen lasten sijaishuollon järjestämistä. (Surakka 2012, hakupäivä 2.10.2012.)

Opinnäytetyön aiheen valinta tapahtuikin ajankohtaisia oikeudellisia, lasten asemaa ja oikeuksia koskevia artikkeleita lukemalla ja aihepiiriä tutkimalla, vaikka työn varsinaiseksi näkökulmaksi valikoituikin lasten oikeuksien ajallisen kehityskulun seuraaminen. Tutkimusongelmia on kolme:

1. Miten perus- ja ihmisoikeuksien kehitys näkyy lastensuojelulain kokonaisuudistuksissa?
2. Mikä anti keskeisimmillä kansainvälisillä sopimuksilla on ollut suomalaiselle lastensuojelulainsäädännölle?
3. Millaisissa tilanteissa lapsen edun määrittelevä ja huomioiminen voi olla haasteellista?

Kysymyksiin yksi ja kaksi haetaan vastausta tietoperustan avulla. Tietoperusta muodostuu lastensuojelua ja perusoikeuksia koskevasta suomalaisesta lainsäädännöstä, kansainvälisistä ihmisoikeussopimuksista sekä näitä koskevista hallituksen esityksistä ja oikeuskirjallisuudesta. Aineistoa on tarjolla erittäin runsaasti ja se on pyritty valitsemaan siten, että kustakin tarkasteltavasta asiasta muodostuu niiden avulla edustava kokonaisuus. Lastensuojelulakia tarkastellaan aina ensimmäisestä, vuoden 1936 laista (Lastensuojelulaki 17.1.1936/52) lähtien vuoden 2007 kokonaisuudistukseen saakka. Tämän ajanjakson viitoittamana perusoikeuskehitystä seurataan ensimmäisen lastensuojelulain aikana voimassa olleen vuoden 1919 hallitusmuodon perusoikeussäännöksistä aina vuonna 2000 voimaan astuneeseen uuteen perustuslakiin (Suomen perustuslaki 11.6.1999/731) asti. Opinnäytetyön lastensuojelullisen näkökulman vuoksi ajallisen kehityskulun ensimmäisenä tarkastelun kohteena on vuoden 1936 lastensuojelulaki ja sen jälkeen käsitellään tuona ajankohtana voimassa olleita hallitusmuodon perusoikeuksia sekä ihmisoikeussopimuksia ja -julistuksia.

Työssä keskitytään lainsäädännön kokonaisuudistusten tarkasteluun. Poikkeuksellisesti lastensuojelulain osauudistusta vuodelta 2006 tarkastellaan hieman lähemmin, koska sillä on ollut merkittäviä vaikutuksia lasten oikeuksiin. Viime vuosina, vuoden 2007 kokonaisuudistuksen jälkeen, lakiin on tehty joitakin osittaisuudistuksia. Esimerkiksi alkuvuodesta 2010 lapsen ja perheen oikeusturvaa parannettiin selkeyttämällä päätöksentekojärjestelmää ja nopeuttamalla kiireellisiin sijoituksiin liittyvää päätöksentekoa siirtämällä kiireellisen sijoituksen jatkopäätöksen tekeminen hallinto-oikeudelta kunnan viranhaltijalle. Samalla täsmennettiin tuomioistuimessa tapahtuvaa lapsen kuulemistä koskevia säännöksiä. Tänä vuonna toteutetulla osamuutoksella perhehoito asetettiin sijaishuollon ensisijaiseksi vaihtoehdoksi. Nämä osamuutokset kuvaavat osaltaan aiheen ajankohtaisuutta, mutta niitä ei ole avattu työssä tarkemmin, koska työn rajausta kohdistuu kokonaisuudistuksiin. Lukuisista kansainvälisistä sopimuksista tässä työssä käsitellään aiheen kannalta keskeisimpiä Yhdistyneissä kansakunnissa, Euroopan neuvostossa ja Euroopan unionissa laadittuja julistuksia ja sopimuksia, joissa Suomi on osapuolena. Työn ulkopuolelle rajautuvat esimerkiksi Kansainvälisen työjärjestön eli ILO:n laatimat sopimukset kuten myös Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestön eli ETYJ:n valmistelevat sopimukset.

Kysymykseen kolme muodostetaan vastaus tarkastelemalla korkeimman hallinto-oikeuden ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen Suomea koskevia lastensuojeluun liittyviä oikeustapauksia. Esimerkkioikeustapausten avulla tuodaan esille tilanteita, joissa voi olla haasteellista määritellä ja huomioida lapsen etu. Lastensuojelulain johtava periaate ja kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissakin lastensuojelun tavoitteeksi asetettu lapsen etu on näkökulma, joka on keskeisellä sijalla tuomioistuinratkaisuisssakin. Lapsen edun käsite ei ole yksioikoisesti avattavissa, vaan se täytyy määritellä aina tapauskohtaisesti. Käsitteeseen perehdytään syvemmin pääluvussa neljä. Ojanen huomioi, että ihmisoikeussopimusten huomioon ottaminen on jo säännönmukaista suomalaisissa tuomioistuimissa. Hallintotuomioistuimissa on eniten sovellettu Euroopan ihmisoikeussopimusta, erityisesti sen yksityis- ja perhe-elämän suojaa koskevaa 8. artiklaa. (2003,107.) Koska oikeustapauksia on aihepiiristä kuitenkin tarjolla vain pieni määrä, ei niiden tutkimusta voi käyttää varsinaisena tutkimusmenetelmänä saati tutkia niitä tilastollisin menetelmin, vaan ne havainnollistavat tekstiä esimerkkien omaisesti. Näin ollen opinnäytetyö on lainopillinen, kehityskulkua ja nykytilannetta kuvaileva laadullinen tutkimus.

Ennen lakien, sopimusten ja julistusten kronologista tarkastelua opinnäytetyössä hahmotetaan, millaisten perus- ja ihmisoikeussuojajärjestelmien piirissä suomalaiset ovat. Huomioon otetaan luonnollisesti myös se, miten Euroopan unionin jäsenyys vaikuttaa Suomessa sovellettavaan oikeuteen ja millaisia perus- ja ihmisoikeusnäkökulmasta merkityksellisiä oikeuslähteitä unionin piirissä on syntynyt. Suomessa perusoikeudet ovat perustuslaissa turvattuja erityisen tärkeitä, oikeudellisesti velvoittavia ja erityisen pysyviä oikeuksia, jotka kuuluvat yhdenvertaisesti kaikille. Ne jaotellaan usein kansalais- ja poliittisiin oikeuksiin eli KP-oikeuksiin, taloudellisiin, sosiaalisiin ja sivistyksellisiin oikeuksiin eli TSS-oikeuksiin sekä niin sanottuihin kollektiivioikeuksiin. (Ojanen 2010, 117; Ojanen 2003, 3.) Ihmisoikeudet ovat alueellisissa tai yleismaailmallisissa kansainvälisoikeudellisissa sopimuksissa tunnustettuja oikeuksia. Sopimukset ovat jäsenvaltioiden välillä oikeudellisesti velvoittavia. (Ojanen 2003, 4; Hallberg, Karapuu, Scheinin, Tuori & Viljanen 1999, 187.) Lasten oikeuksista säännellään Suomessa eritasoisissa säännöksissä. Sekä perustuslaki että sitä alemmat tavalliset lait sisältävät lapsille kuuluvia oikeuksia. Lähtökohtaisesti lapsille kuuluvat samat perus- ja ihmisoikeudet kuin aikuisillekin. Poikkeuksellisesti lapsilla ei ole poliittisia oikeuksia tai täysin samoja kansalaisoikeuksia kuin aikuisilla. Sen sijaan lapsille kuuluu joitakin erityisoikeuksia, kuten oikeus suojeluun, hoivaan ja oikeus tulla kuulluksi itseään koskevassa asiassa. (Mahkonen 2010, 94.)

Lastensuojelulaissa lapsella tarkoitetaan alle 18-vuotiaasta henkilöä (LSL 2007, 1:6 §). Lastensuojelulla pyritään turvaamaan lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Lastensuojelu tarkoittaa lapsi- ja perhekohtaisesti toteutettavaa lastensuojelutyötä. Tähän kokonaisuuteen kuuluvat lastensuojelutarpeen selvityksen tekeminen, avohuollon tukitoimet, lapsen kiireellinen sijoitus, huostaanotto, sijaishuollon järjestäminen ja jälkihuolto. (sama, 1:1 §, 1:3 §.) Kun lastensuojeluasia on tullut vireille hakemuksena, ilmoituksena tai pyyntönä lastensuojelutarpeen selvittämiseksi, on sosiaalityöntekijän viivytyksettä tehtävä selvitys lastensuojelutarpeesta. Tällöin arvioidaan lapsen kasvuolosuhteita, lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien mahdollisuuksia huolehtia lapsen hoidosta ja kasvatuksesta sekä lastensuojelutoimenpiteiden tarvetta. (sama, 5:26.1 §, 5:27 §.) Jos kasvuolosuhteet vaarantavat tai eivät turvaa lapsen terveyttä tai kehitystä tai jos lapsi itse vaarantaa käyttäytymisellään terveytensä tai kehityksensä, tulee ryhtyä avohuollon tukitoimiin. Niiden tarkoituksena on edistää ja tukea lapsen kehitystä yhteistyössä perheen kanssa. Tällaisia tukitoimia ovat esimerkiksi taloudellisen tuen tai asunnon järjestäminen, tuen tarjoaminen ongelmien selvittämiseksi, lapsen tukeminen koulunkäynnissä tai harrastuksissa, vertaisryhmätoiminta ja loma- ja virkistystoiminta. (sama, 7:34 §, 7:35.1 §, 7:36.1 § 1-2 k.; 7:36.1 § 7-8 k.)

Jos lapsi on välittömässä vaarassa huolenpidon tai kasvuolosuhteiden puutteellisuuden johdosta tai siksi, että lapsi itse vaarantaa vakavasti terveyttään esimerkiksi päihteidenkäytöllä tai rikoksia tekemällä, voidaan hänet sijoittaa kiireellisesti perhehoitoon tai laitoshuoltoon lähtökohtaisesti enintään 30 päiväksi. Tänä aikana sosiaaliviranomaisilla on oikeus päättää sijoituksen tarkoituksen edellyttämässä laajuudessa lapsen asioista. (sama, 8:38.1 §, 8:38.4 §.) Kiireellinen sijoitus voi tulla kyseeseen siis esimerkiksi silloin, jos huoltajat ovat humalatilan vuoksi kykenemättömiä hoitamaan lasta tai jos heidän epäillään pahoinpitelevän häntä (HE 252/2206 vp, 159).

Lapsi on otettava sosiaaliviranomaisen tekemän päätöksen myötä sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen huostaan ja hänelle tulee järjestää sijaishuolto, jos lapsen terveys tai kehitys on vaarassa huolenpidon tai kasvuolojen puutteiden tai lapsen oman toiminnan, kuten päihteidenkäytön vuoksi. Huostaanoton edellytyksenä kuitenkin on, että avohuollon tukitoimet ovat riittämättömiä ja että huostaanoton ja sijaishuollon arvioidaan olevan lapsen edun mukaista. (LSL 2007, 9:40 §, 9:43.1 §.) Tahdonvastainen huostaanotto merkitsee sitä, että huostaanotto tehdään hallinto-oikeuden ratkaisun myötä 12 vuotta täyttäneen lapsen tai huoltajan vastustuksesta huolimatta tai silloin, kun asiaan osallisia ei ole kuultu (sama, 9:43.2 §; HE 252/2006 vp, 168). Huostaanotetun lapsen huolto siirtyy osittain pois huoltajilta, sillä sosiaaliviranomaisilla on oikeus päättää lapsen

hoidosta, kasvatuksesta, valvonnasta ja olinpaikasta (LSL 2007, 9:45.1 §). Sijaishuolto tarkoittaa kiireellisesti sijoitetun tai huostaanotetun lapsen hoidon järjestämistä kodin ulkopuolella perhehoitona, laitoshuoltona tai muulla lapsen tarpeiden edellyttämällä tavalla, kuten esimerkiksi terveydenhuollon yksikössä tai sukulaisperheessä (sama, 10:49.1-2 §; HE 252/2006 vp, 176). Sijaishuollon päättymisen jälkeen lapselle tulee järjestää jälkihuoltoa, jonka tarkoituksena on tukea lasta ja vanhempia esimerkiksi tukiperheen tai hoito- ja terapiapalvelujen avulla (LSL 2007, 12:75.1 §, 12:76.1 §, 7:36.1 § 3-4 k.).

2 PERUS- JA IHMISOIKEUDET SUOMESSA

Ihmiset ovat kolmenlaisten, toisiaan täydentävien perus- ja ihmisoikeuksien suojajärjestelmien piirissä Euroopassa. Suomalaisen näkökulmasta oikeuksia turvaavat kansallinen perusoikeusjärjestelmä, Suomen solmimat kansainväliset ihmisoikeussopimukset sekä EU-oikeuden piiriin kuuluvat Euroopan unionin perusoikeudet, jotka on koottu Euroopan unionin perusoikeuskirjaan. Eurooppalaistumisen myötä oikeuslähteet ovat Suomessa lisääntyneet ja monipuolistuneet. (Ojanen 2010, 118, 181.)

Ihmis- ja perusoikeudet ilmentävät niitä yhteiskunnan perusarvoja, joiden varaan muukin lainsäädäntö tulee rakentaa (Nieminen 1988, 13). Suomen perustuslain 2:22 §:n mukaan julkisen vallan tehtävänä on turvata perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Perusoikeuksilla tarkoitetaan yleensä perustuslaissa säädettyjä, yksilölle kuuluvia oikeuksia. Ihmisoikeudet ovat universaaleja, jokaiselle ihmiselle kuuluvia oikeuksia. Ne koskevat kaikkia ihmisiä syntymästä kuolemaan, ovat muuttumattomia, eikä niitä ole sidottu aikaan, paikkaan tai kulttuuriin. Suomen liittyttyä Euroopan neuvostoon ja Euroopan unioniin se on osana ylikansallista oikeusjärjestelmää. Perusoikeudet ovat EU:ssa koottu perusoikeuskirjaan, kun taas ihmisoikeuksista puhutaan esimerkiksi Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen yhteydessä. Ylikansalliset perus- ja ihmisoikeusnormistot vaikuttavat perus- ja ihmisoikeussuojaan sekä oikeuksien valvontaan. (Scheinin 1998, 4; Ojanen 2003, 3; Ojanen 2010, 116; Mahkonen 2010, 93; Kemppinen 2002, 18.)

2.1 Suomen perustuslain perusoikeudet

Perusoikeudet ovat Suomen perustuslaissa taattuja ja turvattuja yksilön tai ryhmien oikeuksia. Vain perustavanlaatuiset ja erityisen tärkeät oikeudet ovat perusoikeuksia. (HE 309/1993 vp, 5, 25.) Perinteisesti perusoikeudet ryhmitellään kansalais- ja poliittisiin oikeuksiin eli KP-oikeuksiin, taloudellisiin, sosiaalisiin ja sivistyksellisiin oikeuksiin eli TSS-oikeuksiin sekä niin sanottuihin kollektiivisiin oikeuksiin. KP-oikeuksiin lukeutuvat esimerkiksi yksityiselämän ja kotirauhan suoja sekä yhdenvertaisuus. Oikeus perusopetukseen, sosiaali- ja terveystalouteen sekä kieleen ja kulttuuriin ovat esimerkkejä TSS-oikeuksista. Kollektiivioikeudet eivät ole kenenkään yksilöllisiä oikeuksia, vaan näihin kolmannen sukupolven oikeuksiin lukeutuvat esimerkiksi oikeus ympäristöön ja rauhaan. Usein oikeuksien tarkempi sisältö konkretisoituu tavallisissa laeissa ja niitä tulee tulkita perusoikeusmyönteisesti. (PL 2:7 §, 2:9-11 §, 2:22 §; Ojanen 2003, 7-11.)

Osana perustuslakia perusoikeuksilla on korotettu lainvoima eli niitä voidaan muuttaa vain vaikeutetussa lainsäätämisyksityksessä. Perusoikeuksia kuvaillaan yleisiksi, oikeudellisesti velvoittaviksi ja erityisen pysyviksi sekä loukkaamattomiksi. Perusoikeudet kuuluvat yhdenvertaisesti kaikille. Jokainen saa perusoikeussuojaa sekä julkista valtaa että toisia yksilöitä vastaan Suomen oikeusjärjestyksen piirissä eli oleskellessaan Suomessa. Lisäksi julkisen vallan, esimerkiksi kaikkien viranomaisten, tulee turvata perusoikeuksien toteutuminen ja soveltaa niitä käytännössä ratkaisuja tehdessään. Perusoikeuksia ei saa luvattomasti rajoittaa ja samalla niitä tulee aktiivisesti suojata ja toteuttaa. (HE 309/1993 vp, 5; Jyränki & Husa 2012, 373-374, 392-394; Ojanen 2003, 3.)

Perusoikeuksien rajoittamisen osalta on huomiotava, että esimerkiksi juuri lastensuojelulain säädökset mahdollistavat tiettyihin lasten perusoikeuksiin puuttumisen. Esimerkiksi henkilökohtainen vapaus, oikeus yhteydenpitoon, luottamuksellisen viestin salaisuus ja perhe-elämän suoja on turvattu perustuslaissa, mutta lastensuojelulaissa on säännöksiä, joiden soveltaminen rajoittaa näiden perusoikeuksien toteutumista. Esimerkiksi huostaanotto merkitsee puuttumista henkilökohtaiseen vapauteen sekä yksityis- ja perhe-elämän suojaan, mutta samoilla huostaanottosäännöksillä turvataan lasten oikeutta turvallisuuteen ja välttämättömään huolenpitoon. Vastaavasti lastensuojelulain säädökset esimerkiksi sijaishuoltoon sijoitettujen lasten yhteydenpidon rajoittamisesta ja lastensuojelulaitoksissa käytettävistä rajoitustoimenpiteistä mahdollistavat perusoikeuksiin puuttumisen, mutta niiden tarkoitus on suojata lasta ja toteuttaa lapsen etua. (Perustuslakivaliokunnan lausunto 58/2006 vp, 2-3.)

2.2 Kansainväliset ihmisoikeudet Suomessa

Ihmisoikeuksista puhuttaessa viitataan kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin, joita on lukuisia. Ne ovat alueellisessa tai yleismaailmallisessa kansainvälisoikeudellisessa sopimuksessa tunnustettuja oikeuksia, jotka turvataan jokaiselle sopijavaltion oikeudenkäyttöpiirissä olevalle henkilölle. Sopimukset ovat valtioiden välillä oikeudellisesti velvoittavia. Sopimusten valvonta tapahtuu pääsääntöisesti yksilöiden valitusten ja sopimusvaltioiden hallitusten laatimien kertomusten avulla. (Ojanen 2003, 3-5, 91; Hallberg ym. 1999, 37, 187.) Arajärvi (2006, 27) kuvaa ihmisoikeuksien olevan perusoikeuksia täydentäviä tai tukevia oikeuksia, joiden vaikutus perustuu esimerkiksi sanktio- tai raportointijärjestelmiin.

Suurin osa Suomen solmimista ihmisoikeussopimuksista on valmisteltu Yhdistyneissä kansakunnissa, Euroopan neuvostossa tai Euroopan unionin toimesta. Suomi on hyväksynyt ja saattanut lailla tai asetuksella voimaan kaikki olennaiset ihmisoikeussopimukset. Keskeisimpinä Suomea sitovina sopimuksina pidetään YK:n KP- eli kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskevaa yleissopimusta (SopS 7-8/1976), TSS- eli taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevaa yleissopimusta (SopS 6/1976) sekä esimerkiksi yleissopimusta lasten oikeuksista (SopS 59-60/1991). Euroopan neuvostossa laadituista sopimuksista keskeisimpiä ovat Euroopan ihmisoikeussopimus sekä Euroopan sosiaalinen peruskirja. (Ojanen 2003, 94, 99, 103.) Lisäksi ihmisoikeuksia sisältyy erilaisiin julistuksiin ja suosituksiin, joilla ei ole varsinaista oikeusnormin asemaa Suomessa, mutta joilla saattaa kuitenkin olla merkitystä lain tulkinta-aineistoina. Tällaisia ovat esimerkiksi Yhdistyneiden kansakuntien päätöslauselmat. (Scheinin 2002, 12.)

Kansainvälinen oikeus, kuten esimerkiksi juuri ihmisoikeussopimukset, ja Suomen kansallinen oikeus muodostavat oikeusnormien kokonaisuuden, jossa kansainvälisellä oikeudella on oikeuslähteiden hierarkian mukaisesti korkeampi asema kuin kansallisella oikeudella. Mahdollisissa ristiriitatilanteissa kansainvälistä oikeutta on noudatettava ennen kansallisen oikeuden säännöksiä. Ihmisoikeussopimusten sisältö on Suomessa vaikuttanut laajasti perusoikeuksien säätämiseen ja tulkintaan. Kansainvälisten sopimusvelvoitteiden sisältö tulee toteuttaa valtion oikeudenkäytöpiirissä, vaikka oikeuksia ei tarvitsekaan kirjata kansallisiin perustuslakeihin. (Jyränki ym. 2012, 98-100.) Suomessa ihmisoikeussopimusten vaikuttava asema on kirjattu perustuslakiin, sillä siinä säädetään, että julkisen vallan tulee turvata perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen (PL 2:22 §; Jyränki ym. 2012, 100).

2.3 Euroopan unionin jäsenyyden vaikutus

Euroopan unionin jäsenyys vaikuttaa Suomessa sovellettavaan oikeuteen esimerkiksi säädösten ja oikeuslähteiden tasolla. EU:n toimielimillä on valtaa asettaa Suomessa vaikuttavia oikeussääntöjä ja EU-oikeudesta onkin tullut Suomea sitovaa oikeutta. Euroopan unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön myötä syntyneet tulkintaperiaatteet ohjaavat kansallisen oikeuden suhdetta EU-oikeuteen. Etusijaperiaatteen mukaisesti EU-oikeuden ja kansallisen oikeuden väliseen suhteeseen kuuluu, että kansallisen oikeussäännön tulee ristiriitatilanteessa väistyä yhteisöoikeudellisen normin edestä. (Saraviita 1997, 19-20; Jyränki ym. 2012, 54; Ojanen 2010, 30.) EU-oikeus voi tuomioistuinten kautta luoda oikeuksia ja velvollisuuksia yksityisille henkilöille joko jäsenvaltiota tai toista yksityistä vastaan. Yksilöt voivat vedota kansallisissa tuomioistuimissa EU-oikeuteen

oikeusvaateidensa perusteina, mutta myös tuomioistuimet voivat tukeutua suoraan EU-oikeuteen ratkaisujensa perustana. Tätä kutsutaan EU-oikeuden välittömäksi oikeusvaikutukseksi. Sillä on tärkeä merkitys yksilön oikeuksien ja oikeusturvan kannalta ja se edistää EU-oikeuden tehokasta toteutumista. Lisäksi, tulkintaperiaatteen mukaisesti, kansallisten tuomioistuinten tulee tulkita kansallista oikeutta mahdollisimman pitkälle EU-oikeuden mukaisella tavalla. (Ojanen 2010, 64, 66, 80.)

EU-oikeuden sisältö avautuu usein vasta Euroopan unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön kautta. Tämän vuoksi tuomioistuinkäytäntö on yksi merkittävä oikeuslähde. Tuomioistuimen antamien ennakkoratkaisujen kautta on tullut täsmennetyksi, että perusoikeudet ovat osa unionin oikeuden yleisiä, kirjoittamattomia oikeusperiaatteita. Yleiset oikeusperiaatteet ovat yksi EU-oikeuden lähde siinä missä esimerkiksi perustamissopimuksetkin, ja niillä on merkitystä EU-oikeuden tulkinnassa. Kansainvälinen ihmisoikeusnormisto, kuten Euroopan ihmisoikeussopimus, sekä kansalliset perusoikeusjärjestelmät ovat olleet lähdeaineistona yleisiä oikeusperiaatteita muotoiltaessa. Lukuisia oikeudellisesti velvoittavia ratkaisuja antamalla EU-tuomioistuimella on ollut päärooli myös perusoikeuksien kehittämisessä. Ratkaisut vahvistivat, että kansallisten tuomioistuinten tulee tulkita EU-oikeutta perusoikeusmyönteisesti ja että perusoikeudet sitovat unionin jäsenvaltiota niiden soveltaessa EU-oikeutta. (Ojanen 2010, 37-38, 120-121, 183.)

Ihmisoikeusnäkökulmasta muita merkityksellisiä oikeuslähteitä ovat perustamissopimukset sekä erityisesti Lissabonin sopimuksen myötä vuonna 2009 oikeudellisesti sitovaksi tullut Euroopan unionin perusoikeuskirja (Jyränki ym. 2012, 384). Euroopan talousyhteisön perustamissopimus eli Rooman sopimus vuodelta 1957 ei vielä sisältänyt mainintaa perus- tai ihmisoikeuksista, mutta EU-tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan niiden katsottiin sisältyvän kirjoittamattomiin yleisiin oikeusperiaatteisiin. 1970-luvulla keskeiset EY:n toimielimet antoivat yhteisen, oikeudellisesti sitomattoman julistuksen, jossa ne sitoutuivat kunnioittamaan toiminnassaan perusoikeuksia ja painottivat niiden tärkeyttä. Hiljalleen perusoikeuksien merkitystä vahvistettiin mainitsemalla ne itse perustamissopimuksissa. Vuonna 1993 voimaan tullut Maastrichtin sopimus sisälsi artiklatasoisia perusoikeusoppeja ja vuoden 1997 Amsterdamin sopimus sisälsi jo yleisen perus- ja ihmisoikeusklausuulin. Sen mukaan unioni perustui ihmisoikeuksien ja perusvapauksien kunnioittamiseen. Lisäksi Amsterdamin sopimus sisälsi viittauksia Euroopan sosiaaliseen peruskirjaan ja nosti sen keskeisten perusoikeusasiakirjojen joukkoon. Nizzan sopimuksen yhteydessä vuonna 2000 hyväksyttiin EU:n perusoikeuskirja poliittisena julistuksena, jolloin se ei vielä ollut tiukasti oikeudellisesti sitova, mutta se kokosi yksiin kansiin unionissa voimassa olevat perusoikeudet.

(Ojanen 2002, 890-894; Puro 1999, 46.) Lissabonin sopimuksen myötä Euroopan unionin perusoikeuskirjasta tuli oikeudellisesti sitova ja perus- ja ihmisoikeuksien suojelusta tuli selkeämmin Euroopan unionin päämäärä. Sopimusta on myös pidetty edistysaskeleena lapsen aseman ja oikeuksien kannalta, koska lasten oikeuksien edistäminen kuuluu nyt EU:n sisä- ja ulkopoliittisiin tavoitteisiin ja lapsen edun periaate tulee huomioida kaikessa EU-päätöksenteossa. (Ojanen 2010, 133; Eurooppatiedotus 2008, hakupäivä 27.9.2012.)

2.4 Lapsen määritelmä lainsäädännössä ja lapsen oikeudet

Lasten oikeuksista säädetään sekä perustuslaissa että sitä alemmanasteisissa tavallisissa laeissa. Lastensuojelulaki on erityislaki, joka on nimenomaan säädetty koskemaan vain tiettyä ikärajaa nuorempia henkilöitä. Lain 1:6 §:n mukaan lapsena pidetään alle 18-vuotiaista henkilöä. Suomen perustuslaissa lapsen käsitettä ei määritellä. Vuoden 1995 perusoikeusuudistuksen lainvalmisteluasiakirjoista löytyy kuitenkin täsmennys, että lapsella tarkoitetaan vakiintuneen lainsäädäntökäytännön mukaan alle 18-vuotiaista (Perusoikeuskomiteanmietintö 1992:3, 184). Perustuslain 2. luvun perusoikeussäännöksissä ihmisiä ei siis kuitenkaan erotella iän, oikeustoimikelpoisuuden tai esimerkiksi sukupuolen mukaan, vaan lähtökohtaisesti perusoikeudet kuuluvat kaikille. Lapsi on autonominen ja yhdenvertainen henkilö verrattaessa esimerkiksi vanhempia. (PL 2:6.1-3 §; Nieminen 1990, 1-2, 38; Ojanen 2003, 40.)

Poikkeuksellisesti perustuslain 2:14 §:ssä säädetään, että valtiollisissa ja kunnallisissa vaaleissa sekä Euroopan parlamentin vaaleissa vaalikelpoinen on kahdeksantoista vuotta täyttänyt henkilö. Näin ollen lapsilla ei siis ole perusoikeuksiin luettua oikeutta äänestää. Lisäksi perustuslakiin on kirjattu, että joidenkin oikeuksien käyttämisestä voidaan antaa tarkempia säännöksiä lailla. Alaikäisten kannalta merkityksellisiä voivat olla esimerkiksi kuvaohjelmiin lasten suojelemiseksi säädetyt ikärajoitukset tai rekisteröidyissä yhdistyksissä toimimiselle asetetut ikärajat. (PL 2:12.1 §, 2:13.3 §.) Toisaalta joissakin perusoikeussäännöksissä tarjotaan alaikäisille erityistä suojaa. PL 1:6.3 §:n yhdenvertaisuussäännökseen on erikseen kirjattu, että lapsia tulee kohdella tasavertaisesti yksilöinä, ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystasonsa mukaisesti.

Suomen ihmisoikeuspolitiikassa korostetaan esimerkiksi naisten ja vammaisten ihmisoikeuksien lisäksi lasten ihmisoikeuksia (Ulkoasiainministeriö 2011, hakupäivä 7.9.2012). Lapsipolitiikan suunnittelu, koordinointi ja tulosten arviointi on tärkeää. Periaatteessa lapsella on täysin samat

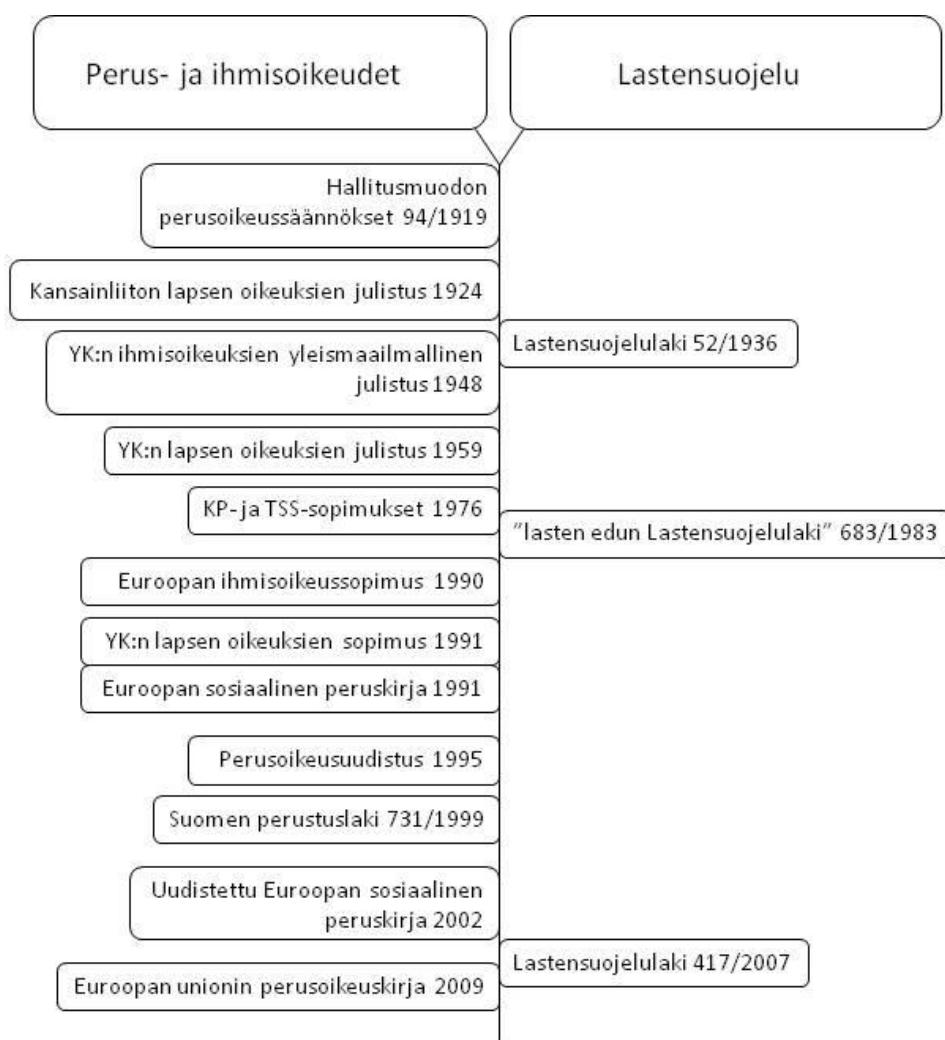

ihmisoikeudet kuin täysi-ikäisilläkin henkilöillä, mutta Scheinin huomioi, että käytännössä vanhemmat holhoojan tai huoltajan roolissa voivat pätevästi päättää lapsen ihmisoikeuksien käyttämisestä (1998, 35). Pieni lapsi ei esimerkiksi voi valita itsenäisesti asuinpaikkaansa tai lähteä maasta. Lasten erityisasema aikuisista riippuvaisina henkilöinä on kuitenkin huomioitu ihmisoikeustasollakin. Tärkeä, erityisesti lapsia koskeva ihmisoikeussopimus on Yhdistyneiden kansakuntien lapsen oikeuksien yleissopimus, jossa lapseksi määritellään jokainen alle 18-vuotias. Sopimuksen mukaan vanhempien tulee huomioida lapsen näkemykset, vaikka oikeuksien käyttäminen tapahtuukin käytännössä heidän ohjauksessaan. Lapsella on aina oikeus esittää vapaasti mielipide ja häntä tulee kuulla. (Yleissopimus lapsen oikeuksista. SopS 59-60/1991, 1 artikla, 12 artikla; Tigerstedt-Tähtelä 2002, 676, 678.)

Mahkonen (2010, 94) kuvaa tiivistäen, että on olemassa viidenlaisia ihmisoikeuksia ja kolmentyyppisiä lapsille kuuluvia erityisoikeuksia. Ihmisoikeuksiin kuuluvat taloudelliset, sivistykselliset ja sosiaaliset oikeudet sekä kansalais- ja poliittiset oikeudet. Erityisoikeuksia ovat lapsen oikeus suojeluun, hoivaan ja lapsen oikeus tulla kuulluksi omassa asiassaan. Nämä yhdessä muodostavat lapsen ihmisoikeudet. Tärkeää on kuitenkin huomioida, ettei alaikäisellä ole poliittisia oikeuksia tai täysin samoja kansalaisoikeuksia kuin aikuisilla.

3 LASTEN OIKEUKSIEN AJALLINEN KEHITYSKULKU

Lastensuojelun synty, laajeneminen ja irtautuminen köyhäinhoidosta ovat olleet yhteydessä muun muassa yhteiskuntamuutokseen ja valtiolliseen kehitykseen. Sosiaalisen kontrollin tarpeet ja muodot ovat muuttuneet. (Pulma & Turpeinen 1987, 247.) Kuviossa 3 kuvataan lastensuojelun sekä perus- ja ihmisoikeuksien kehitystä. Kuviossa ovat mukana tässä opinnäytetyössä käsiteltävät ja Suomen kannalta keskeisimmät kansainväliset ihmisoikeussopimukset ja -julistukset ajoitettuna siten kuin ne ovat tulleet Suomen osalta voimaan. Lisäksi kuvioon on sijoitettu keskeiset perusoikeussäännöstyössä tapahtuneet muutokset. Lastensuojelulain osalta huomioidaan ainoastaan kokonaisuudistukset.

KUVIO 1. Keskeiset ihmisoikeussopimukset ja -julistukset sekä perustuslain ja lastensuojelulain vaiheet.

3.1 Lastensuojelulainsäädännön synty

1920-luvulla havaittiin tarve erityiselle lastensuojelulainsäädännölle. Tärkeänä osana Suomen lastensuojelutyön kehittämistä oli pohjoismainen yhteistyö, jonka myötä Suomi hyväksyi vuonna 1920 niin sanotut Lundin julistuksen periaatteet eli lastensuojelun yhteispohjoismaiset päämäärät. Niiden mukaan yhteiskunta velvoitettiin määräämään lapselle huoltaja, jos lapsella ei sitä ollut tai jos "tämä ei ollut holhoustehtävänsä tasalla". Vastuu tuli keskittää yhdelle kunnalliselle viranomaiselle. Lasten oppivelvollisuus määriteltiin kestävän 18-vuotiaaksi saakka ja lisäksi yhdeksi päämääräksi otettiin ammattiopetuksen laajentaminen. Julistuksen mukaan opettajien tuli huolehtia lapsista myös kouluajan ulkopuolella yhteistyössä kotien kanssa. Jokaiseen pohjoismaahan tuli perustaa psykiatrinen lastensairaala, koska terveitä ja sairaita lapsia ei saanut kasvattaa yhdessä. Tärkeänä pidettiin myös yksityisen ja kunnallisen lastensuojelutyön yhteistoimintaa. Suomen lastensuojelutyötä ryhdyttiin kehittämään julistuksen mukaisesti. (Pulma & Turpeinen 1987, 142-144.)

Vuosina 1918-1921 Suomessa toimi lastensuojelukomitea, joka laati mietinnön yhteiskunnallisesta lasten ja nuorten suojelusta. Siinä lastensuojelu nähtiin köyhäinhoidollista, yksilöllistä huolto-työtä laajemmaksi sosiaalipolitiikaksi. Yhteiskunnan täytyi kantaa vastuuta lapsista, jottei heistä tullut kansantaloudellisesti hyödyttömiä. Valtio tarvitsi käyttökelpoisia kansalaisia ja tämä oikeus nähtiin suuremmaksi kuin vanhempien oikeus lapsiinsa. Tärkeimpänä periaatteena mietinnössä oli lapsen etu ja mietintö noudattikin samoja periaatteita kuin Lundin julistuksen periaatteet. Lastensuojelukomitean tarkoituksena oli luoda lainsäädäntö ja hallinnollinen menettely lasten huostaanottoa varten. Kun valtioneuvosto myöhemmin antoi lainvalmistelukunnan tehtäväksi lastensuojelulain valmistamisen, piti lainvalmistelukunta komitean laatimaa mietintöä hyvänä pohjana uudelle laille. (sama, 144-149.)

Ensimmäinen esitys lastensuojelulaiksi tehtiin jo vuonna 1929, mutta ennen lakiehdotuksen lopullista käsittelyä eduskunta hajotettiin ja esitys raukesi. Tähän asti lastensuojelu oli ollut osa köyhäinhoitolainsäädäntöä, mutta nyt nähtiin, ettei ole oikein yrittää poistaa lastensuojelun epäkohtia vaivaishoitolainsäädännön turvin. (HE 93/1934 vp, 1-2.) Vuoden 1922 köyhäinhoitolakiin oli kirjat-
tu vain kaikkein keskeisimmät lastenhuollon periaatteet ja nekin koskivat lastenhuollon järjestä-
mistä. Kuntien tuli järjestää elatusta ja hoitoa niille, jotka eivät sitä muuten saaneet. (Köyhäinhoi-
tolaki, 1.6.1922/145, 1:1.1 §; Pulma & Turpeinen 1987, 162.) 1930-luvulla Suomea koetellut talo-
uslama ja sitä seurannut köyhyys oli yksi suuri lastensuojelun tarvetta lisännyt tapahtuma ja ala-

ikäiset olivatkin merkittävä köyhäinavun saajaryhmä 1930-luvun pulavuosina. Lastensuojelu ha-
luttiin erottaa köyhäinhoidosta ja arvioitiin, että noin 28 000 lasta siirtyisi lastensuojelun piiriin
uuden lainsäädännön myötä. (Mikkola & Helminen 1994, 15; Pulma & Turpeinen 1987, 169.)
Taloudellisen pula-ajan väistyttyä vuonna 1934 annettiin eduskunnalle uudistettu lastensuojelula-
kiesitys, jonka päätarkoituksena nähtiin sellaisten lasten huolto, jotka ilman yhteiskunnalta saata-
vaa apua olisivat huonon hoidon tai siveellisen harhaantumisen vaarassa. (HE 93/1934 vp, 1.)

Lakiehdotus hyväksyttiin ja ensimmäinen lastensuojelulaki astui Suomessa voimaan vuonna
1936. Sen mukaan lapseksi määriteltiin alle 16-vuotias ja nuoreksi 16-18-vuotias henkilö (LSL
1936, 1:1 §). Nämä ikärajat olivat yhdenmukaisia köyhäinhoitolain kanssa. Laki painotti lasten
kotikasvatuksen tukemista, mutta lastensuojelulaitoksia ja muita toimintamuotoja tuli perustaa,
jotta lapset saivat hoitoa ja kasvatusta myös silloin, kun vanhemmat olivat töissä eivätkä lapset
olleet koulussa. Uuden lastensuojelulain rinnalla tuli sovellettavaksi myös köyhäinhoitolaki niissä
tilanteissa, joissa kyse oli kodin taloudellisesta ahdingosta, koska nähtiin, että taloudellisen avun
turvin lapsia voidaan kasvattaa ja hoitaa omassa kodissaan. Jos lasten huollossa havaittiin epä-
kohtia, tuli ne hoitaa varoituksia ja määräyksiä antamalla tai suojelevalvonnalla. (LSL 1936, 3:9 §;
HE 93/1934 vp, 1-3.) Syiksi yhteiskunnan antaman huollon tarpeelle määriteltiin esimerkiksi mie-
lisairaus, raajarikkoisuus, vanhempien sairaus tai juoppous, pahoinpitely tai oppivelvollisuuden
laiminlyönti (LSL 1936, 3:8.1 §). Lapsi tuli ottaa huoltolautakunnan huostaan vasta, jos varoituk-
set, määräykset tai suojelevalvonta eivät auttaneet tai jos vanhemmat olivat kuolleet tai hylänneet
lapsen. Huostaanotto nähtiin siis vasta viimesijaisena vaihtoehtona. Lisäksi laki halusi suojella
lapsia sopimattomalta ansiotyöltä, kuten kiertävänä laulajana tai tanssijana toimimiselta, koska se
nähtiin yhdeksi harhautumisen pääsyyksi. (LSL 1936, 7:30.1 §; HE 93/1934 vp, 3.) Kaiken kaikki-
aan lain tärkeintä antia oli huostaanottosäännösten luominen, koska lapset tarvitsivat yhteiskun-
nallista suojelua (HE 93/1934 vp, 1; Pulma & Turpeinen 1987, 156). Laki ei kuitenkaan pitänyt
lasta asianosaisen asemassa eikä esimerkiksi hänen kuulemisestaan ollut säädöksiä lainkaan.
Lapsi oli siis vailla subjektiivisia oikeuksia ja tahdonilmaisun mahdollisuuksia. (Nieminen 1990,
33.)

3.2 Perusoikeudet vuoden 1919 hallitusmuodossa

Suomen itsenäistyttyä vuonna 1917 valtiosääntö rakentui neljän perustuslain asemassa olevan
asiakirjan varaan. Nämä olivat vuoden 1919 hallitusmuoto, vuonna 1928 säädetty valtiopäiväjär-
jestys, laki valtakunnanoikeudesta sekä niin sanottu ministerivastuulaki. Näistä vuoden 1919

hallitusmuoto sisälsi valtaosan perusoikeuksista, jotka koostuivat lähinnä vapausoikeuksista. Niitä olivat esimerkiksi hengen suoja, omaisuudensuoja, uskonnonvapaus ja kirjesalaisuus. (Ojanen 2003, 20-21.) Toisen maailmansodan (1939-1945) jälkeen Suomessa alkoi oikeudellisen eristyneisyyden kausi, jolloin perusoikeusajattelun kehittäminen ja ajantasaistaminen oli hidasta (Länsineva 1998, 104-105). Itsenäisyyden ajan ensimmäisinä vuosikymmeninä valtaosalla perusoikeussäännöksistä oli vain hyvin vähän merkitystä lainsäädäntötoiminnassa. Ne toimivat lähinnä lainsäädäntövallan rajoittimina ja niitä tulkittiin väljästi. (Saraviita 2005, 91-92, 94.) Hidén (1971, 42) on todennut, että tuon ajan hallitusmuodon säännöksistä ei voida tehdä päätelmää, jonka mukaan perusoikeudet eivät koskisi joitakin Suomen kansalaisia. Hän kuitenkin huomioi, että käytännössä tilanne on ollut eri, sillä perusoikeussäännösten soveltamisesta esimerkiksi alaikäisiin on ollut epäselvyyttä.

Justander kuvaileekin lasten oikeuksia käsittelevässä artikkelissaan, että Suomen itsenäistymisen jälkeen säädetyt perustuslait eivät näe lapsuutta minään erityisenä ajanjaksona (1988, 252). Perusoikeussuojan puuttumista lapsilta pidettiin itsestään selvänä: lastenhuoltolaitoksissa asuvat lapset olivat laitostavallan alaisia ja kotona asuvat lapset vanhempainvallan alaisia. Vuonna 1898 säädetyssä, Suomen ensimmäisessä holhouslaissa, lapsi nähtiin täysin epäitsenäisenä paternalismin eli isäntävallan kohteena. Lapsen holhoojana ja huoltajana toimi yksin lapsen isä. Miehen valta poistui vuonna 1929 ensimmäisen avioliittolain myötä, jolloin puolisoista tuli keskenään tasavertaisia. Lasten tilanteessa ei kuitenkaan tapahtunut muutosta. He siirtyivät isäntävallan alta vanhempainvallan alle, eivätkä saavuttaneet täysivaltaisen oikeussubjektin asemaa. (Nieminen 1990, 20, 25.) Lasta saatiin pakottaa tottelemaan esimerkiksi kurittamalla, koska hän oli alistussuhteessa huoltajaansa. Huoltajalla oli velvollisuus pakottaa ja tarpeen tullen kurittaa lasta kasvatustarkoituksessa, jotta lapsi olisi kasvanut yhteiskunnallisesti kelpolliseksi. Näin ollen edes lapsen ruumiillista koskemattomuutta ei ollut turvattu vaan huoltaja sai toteuttaa oikeutensa lasta kohtaan kuten omistaja esineeseensä. (Melandar 1939, 31-32, 204-206, 208.) Lapsen hoito tulkittiin siis siten, että lapsi alistettiin vanhempien päätösvaltaan. Oikeuskäsitys, jossa ruumiillinen kuritus oli sallittu, perustui perheen autonomian periaatteeseen; huoltajan tehtävä kärsisi, jos viranomaiset puuttuisivat siihen. (Lahikainen & Strandell 1988, 134; Melander 1939, 206.)

3.3 Ensimmäisiä ihmisoikeusjulistuksia ja -sopimuksia

Kansainvälisesti lasten ihmisoikeuksiin ja lasten erityisasemaan ryhdyttiin kiinnittämään enemmän huomiota ensimmäisen maailmansodan (1914-1918) ja rauhaa edistäneen Kansainliiton

perustamisen (1919) jälkeen. Kansainliitto vahvisti vuonna 1924 viisiartikkelaisen Lapsen oikeuksien julistuksen, jossa otettiin esille lasten erityisoikeuksia. Julistuksen mukaan lasten aineellinen ja henkinen kehitys tuli turvata ja apua tuli tarjota nälkäisille, hätää kärsiville ja orpouden kohdanneille lapsille. Hätätilanteissa apua tuli tarjota ensin lapsille ja heitä tuli suojella hyväksikäytöltä. Lasten tuli saada koulutusta ja oppia auttamaan muita ihmisiä. (Mahkonen 2010, 82-83; Pulma & Turpeinen 1987, 192.)

YK laati pian toimintansa aloittamisen jälkeen **Ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen**, joka hyväksyttiin vuonna 1948. Tätä julistusta pidetään ihmisoikeuksien kansainvälisen suojelun käännekohtana. Sen lähtökohtana oli, että ihmiselle kuuluu tiettyjä oikeuksia pelkästään sen perusteella, että hän on ihminen. Julistus on aidosti yleismaailmallinen asiakirja, joka pyrkii kattamaan ihmisoikeuksien koko kentän ja se muodostikin määritelmän siitä, mitä ihmisoikeuksilla tarkoitetaan. Julistus painottaa klassisia vapausoikeuksia, kuten oikeutta elämään, koskemattomuuteen ja kansalaisuuteen. Lasten erityisoikeuksista mainitaan artiklassa 25, jonka 2. kohdan mukaan lapsilla on oikeus erityiseen huoltoon, apuun ja yhteiskunnan suojaan. Vaikka julistus ei ole valtioiden välinen sopimus, sillä voidaan nähdä olevan oikeudellista merkitystä, koska se on esimerkiksi toiminut lähtökohtana myöhemmille, kansainvälisesti velvoittaville ihmisoikeussopimuksille. (Scheinin 1998, 6, 10; Nieminen 1988, 20.)

Kansainliiton laatiman **Lasten oikeuksien julistuksen** uudistaminen aloitettiin Yhdistyneiden kansakuntien aloittaessa toimintansa vuonna 1945 ja uudistus valmistui vuonna 1959. Tällöin YK otti lapset huomioon erityisryhmänä. Uudistettu julistus sisälsi kymmenen periaatetta taloudellisista ja sosiaalisista oikeuksista ja vapauksista. Uudistuksen myötä lapsella tunnustettiin olevan oikeus nimeen, kansallisuuteen, turvallisuuteen ja perheen huolenpidosta nauttimiseen sekä oikeus kasvaa ja kehittyä. Kritiikkiä julistus sai siitä, että se ei taannut lapselle oikeuksia omatoimiseen toimimiseen, vaan siinä säänneltiin, miten valtion ja vanhempien tulee toimia suhteessa lapseen. Julistus oli yleisluontoinen ja oikeudellisesti sitomaton, mutta se on muokannut asenteita ja ollut moraalisesti velvoittava. Julistus oli voimassa aina siihen saakka, kunnes se korvattiin Yhdistyneiden kansakuntien yleissopimuksella lasten oikeuksista vuonna 1989. (Nieminen 1990, 18; Hakalehto-Wainio 2011, 513; Mahkonen 2010, 82; Utriainen 2000, 31.)

Ihmisoikeusjulistusten rinnalla YK ryhtyi laatimaan sitovia kansainvälisiä ihmisoikeussäännöksiä. Näitä olivat esimerkiksi **KP-sopimus** ja **TSS-sopimus**, joita on pidetty Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimusten ratifiointiin saakka Suomen kannalta tärkeimpinä ihmisoikeussopimuksina.

Molemmat sopimukset tulivat voimaan Suomen osalta vuonna 1976. Sopimukset siirsivät ihmisoikeusjulistusten sisällön myös valtiosopimuksen muotoon. (Utriainen 2000, 31; Scheinin 1991, 155; Scheinin 2002, 16.) Erityisesti KP-sopimuksen todettiin sisältävän vuoden 1948 Ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen periaatteita (HE 40/1974, 3). KP-sopimuksessa on oma, erityisesti lapsia koskeva artikla 24. Sen mukaan jokaisella lapsella on oikeus saada alaikäisyytensä edellyttämää suojelua perheeltään, yhteiskunnalta ja valtion taholta. Kaikki lapset tulee merkitä rekisteriin ja heidän tulee saada nimi ja kansalaisuus. (HE 40/1974, 6.) 9 artiklan mukaan kaikilla on oikeus henkilökohtaiseen turvallisuuteen ja 17 artiklan mukaan kenenkään yksityiselämään, perheeseen, kotiin tai kirjeenvaihtoon ei saa laittomasti puuttua. TSS-sopimuksessa artikla 10 koskee lasten ja nuorten suojelua; sen mukaan sopimusvaltioiden tulee ryhtyä erityisiin lapsiin kohdistuviin suojelu- ja avustustoimenpiteisiin. Artiklassa 2 taas todetaan, että sopimusvaltiot sitoutuvat ryhtymään asteittain toimenpiteisiin yleissopimuksessa tunnustettujen oikeuksien toteuttamiseksi. (HE 252/2006 vp, 45.) Mikkola & Helminen (1994, 24) tulkitsevat, että TSS-sopimuksen toinen artikla vaatii sopimusvaltioita kehittämään lastensuojelua aivan kuten muitakin taloudellisia, sivistyksellisiä ja sosiaalisia oikeuksia.

3.4 Lasten edun lastensuojelulaki 1983

Vuonna 1936 voimaan tulleen ensimmäisen lastensuojelulain jälkeisinä vuosikymmeninä yhteiskunnassa ja lasten asemassa tapahtui kehitystä ja muutoksia, joiden seurauksena ilmeni tarve lasten yhteiskunnallisen ja oikeudellisen aseman vahvistamiseen sekä lastensuojelulain jälkeensä jääneisyyden korjaamiseen. Ensimmäisen lastensuojelulain voimaan tullessa sosiaalisina ongelmina olivat orpous, köyhyys ja irtolaisuus. Lastensuojelun toimenpiteet painottuivat äärimmäisen puutteen ja hädän lievittämiseen ja poistamiseen eikä huomiota kiinnitetty ongelmien ennaltaehkäisyyn. Laki ei myöskään huomionnut lapsen yksilöllisiä tarpeita ja valmiuksia. Laki oli oirekeskeinen ja leimaava. 80-luvulla suurimpia lastensuojelun syitä sen sijaan olivat vanhempien päihteidenkäyttö, kasvatuskyvyn puute ja lapsen hoidon laiminlyönti. Aineelliset edellytykset saattoivat siis olla hyvät, mutta siitä huolimatta lapsella ei ollut mahdollisuutta tasapainoiseen kasvuun ja kehitykseen. Uutta lakia säädettäessä huomiota ryhdyttiinkin kiinnittämään lasta vaarantaviin olosuhteisiin, lapsen tarpeisiin ja vanhempien kasvatusmahdollisuuksiin. (HE 13/1983 vp, 4-7, 11, 22.)

Vuoden 1936 lastensuojelulaki korosti huoltajien oikeuksia ja suojeli viime kädessä vanhempia lapsen ollessa alistussuhteessa heihin. Laki ei määritellyt lapsen oikeutta saada erityistä suoje-

lua, häntä ei pidetty asianosaisena eikä hänen kuulemisestaan ollut säädöksiä. Nyt nähtiin tärkeänä, että lapsi tulee huomioduksi itsenäisenä oikeudellisena subjektina, joka saa nauttia kaikista niistä perus- ja ihmisoikeuksista, jotka sisältyvät Suomen hallitusmuotoon sekä Suomen 70-luvun loppupuolella ratifioimiin KP- ja TSS-sopimuksiin. (HE 13/1983 vp, 4-5, 8, 12.)

Uuden lain säädökset lapsen edun selvittämisestä ja huomioimisesta sekä 15 vuotta täyttäneen lapsen puhevallasta korostivat lapsen itsenäistä asemaa. Lapsen puhevalta nähtiin niin tärkeänä asiana, että siitä säädettiin erikseen siitäkin huolimatta, että hallintomenettelylaki sisälsi jo säännökset vajaavaltaisen puhevallasta. Lisäksi uusi säädös lapsen oikeudesta kasvuun, kehitykseen ja erityiseen suojeluun pyrki parantamaan ja korostamaan lasten asemaa yhteiskunnassa. Tämä säädös vastasi YK:n lapsen oikeuksien julistuksen kahta periaatetta, joiden mukaan lapsen tuli saada nauttia erityistä suojelua ja hänelle tuli lainsäädännöllä suoda terveen ja normaalin kehityksen edellytykset. Julistuksen periaatteiden mukaan lapsen edun tulee olla tärkein näkökohta lakeja säädettäessä ja lapsen tulee aina olla ensisijalla suojelua ja apua annettaessa. (HE 13/1983 vp, 17, 22; Unicef 2010, hakupäivä 14.9.2012.) Uusi lastensuojelulaki (5.8.1983/683) toteutti nämä periaatteet lainsäädännön tasolla, kun laissa säädettiin lapsen oikeudesta kasvuun ja kehitykseen sekä etusijasta erityiseen suojeluun (LSL 1983, 1 §). Näin toimien haluttiin myös ennakoida tulevaa YK:n lasten oikeuksien sopimusta (Mikkola & Helminen 1994, 22).

Vuoden 1983 lain myötä lastensuojelun tärkeimmäksi periaatteeksi asetettiin lasten edun turvaaminen. Lastensuojelun tuli vastata lapsen edun ja oikeuksien toteutumisesta sekä auttaa huoltajia ymmärtämään lapsen fyysisiä, psyykkisiä ja sosiaalisia tarpeita. Läheisiä ihmissuhteita ja aikuisten myönteistä asennetta lasta kohtaan pidettiin tärkeinä lapsen edun toteutumisen vuoksi. Lakiin kirjoitettiinkin säädös lapsen oikeudesta jatkuviin ja turvallisiin ihmissuhteisiin, yhteydenpidosta läheisiin ja oikeudesta itseään koskevaan tietoon. (LSL 1983, 6:24 §, 6:26 §; HE 13/1983 vp, 17, 21, 28.) Aiemmin laitoshuollon luonteeseen oli katsottu kuuluvan, että laitoksessa olevan lapsen perusoikeuksia voitiin rajoittaa tavanomaista enemmän. Nyt yhtenä lakiuudistuksen tärkeänä lähtökohtana oli myös se, ettei laitoshuollossa olevaan lapseen voi kohdistaa perusoikeuksien rajoituksia enempää kuin huollon toteuttamiseksi on tarpeen. Päihteet ja turvallisuutta vaarantavat esineet laitokselta kuitenkin sai ottaa haltuunsa ja hävittää. Lisäksi koulukodeissa tuli mahdollisuuksien mukaan luopua lapsen väliaikaisesta sijoittamisesta suljetulle osastolle sekä poistumiskieltojen ja arestirangaistuksien asettamisesta. (HE 13/1983 vp, 31-32.)

Jotta lastensuojelu toimisi tavoitteellisesti, suunnitelmallisesti ja perheenjäsenten kehitystä edistävasti, nähtiin tärkeäksi laatia huoltosuunnitelma, jonka osana lapsen edut selvitetään. Tämän vuoksi lapsi tarvitsi myös aiempaa laajempaa puhevaltaa itseään koskevissa asioissa. Jos 15 vuotta täyttänyt lapsi vastusti huostaanottoa tai häntä ei voitu asiassa kuulla, tuli huostaanotto päätökseen hakea vahvistus lääninoikeudelta, kun taas aiemmin lääninhallitus vahvisti jo tehdyt päätökset. Muutos johtui Suomenkin osalta voimaan tulleen KP-sopimuksen määräyksestä, jonka mukaan hallinnollista vapaudenriistoa koskevat asiat tuli käsitellä tuomioistuimessa. (LSL 1983, 5:17.2 §; 3:11.1 §; HE 13/1983 vp, 9, 22, 26-27.) Vuonna 1990 lastensuojelulakia muutettiin siten, että ikäraja alennettiin 15 ikävuodesta 12 vuoteen ja 12-vuotias sai useita puhevallan käyttöön liittyviä oikeuksia, koska lasten ja nuorten oikeuksia haluttiin laajentaa sekä heidän edun toteutumista tehostaa. 12-vuotias sai käyttää puhevaltaa avohuollon palveluja ja tukitoimia sekä huostaanottoon ja sijaishuoltoon sijoittamista koskevissa asioissa. (Laki lastensuojelulain muuttamisesta 9.2.1990/139, 10.1 §; HE 177/1989 vp, 1, 3.)

3.5 90-luvun ihmisoikeussopimukset

Toisen maailmansodan (1939-1945) jälkeen YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallista julistusta ei enää pidetty riittävänä ihmisoikeuksien suojaamiseksi, vaan haluttiin saada aikaan jokaista valtiota oikeudellisesti sitova kansainvälinen ihmisoikeussopimus. Maailmanlaajuista sopimusta ei tuolloin syntynyt, mutta Euroopassa Euroopan neuvoston tärkeimmäksi tehtäväksi oli muodostunut ihmisoikeuksien suojaaminen ja se ottikin tavoitteekseen eurooppalaisen ihmisoikeussopimuksen laatimisen. Näin syntyi Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimus eli yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi. Sopimusta täydennettiin myöhemmin Euroopan sosiaalisella peruskirjalla. Lisäksi YK laati lasten ihmis- ja erityisoikeuksien korostamiseksi yleissopimuksen lasten oikeuksista korostaakseen myös lasten oikeuksien sääntelyn tärkeyttä. (Puro 1999, 15; Pellonpää, Gullans, Pölönen & Tapanila 2012, 2.)

Euroopan ihmisoikeussopimus (SopS 63/1999) on tarkoitettu YK:n ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen voimaansaattamisen ensiaskeleiksi. Sopimus tuli kansainvälisesti voimaan vuonna 1953 ja Suomi liittyi sopimukseen vuonna 1990. Se on osa Suomen voimassa olevaa lainsäädäntöä. Euroopan unionista tuli oikeushenkilö Lissabonin sopimuksella vuonna 2009 ja samalla se liittyi Euroopan ihmisoikeussopimukseen. Sopimusvaltiot sitoutuvat takaamaan sopimuksen sisältämät vapausoikeudet ja poliittiset oikeudet jokaiselle lainkäyttövaltaansa kuuluvalla. Sopimus asettaa velvoitteita vain valtiolle eikä sen katsota ulottuvan yksityisten henkilöiden väli-

siin oikeussuhteisiin. Sopimusta on täydennetty lisäpöytäkirjoilla, joissa on sovittu uusien oikeuksien ja vapauksien lisäämisestä ihmisoikeussopimukseen. (Lissabonin sopimus, 6 artikla 2. kohta; Puro 1999, 15-16, 32; Pellonpää ym. 2012, 25.)

Euroopan neuvoston ihmisoikeustuomioistuin perustettiin ihmisoikeuksien valvontajärjestelmäksi Euroopan ihmisoikeussopimuksella. Valitus valtion tekemistä ihmisoikeuksien loukkauksista voi tulla tuomioistuimen käsiteltäväksi joko yksilö- tai valtiovalituksena sen jälkeen, kun kaikki kansalliset oikeussuojakeinot on ensin käytetty. Ihmisoikeustuomioistuimen päätökset ovat sopimukseen liittyneitä valtioita oikeudellisesti sitovia, vaikkakaan se ei pysty muuttamaan tai kumoamaan alkuperäisiä tuomioita. Sen sijaan ihmisoikeustuomioistuimen päätökset johtavat lainsäädännön tai viranomaiskäytännön muuttamiseen, sillä se voi oikeudellisesti velvoittaa jäsenvaltioita korjaamaan ihmisoikeuspolitiikkaansa, jottei ihmisoikeusloukkauksia tapahtuisi sopimusvaltiossa vastaisuudessa. Lisäksi tuomioistuin voi määrätä vahingonkorvauksia. Koska Euroopan unionikin on liittynyt sopimukseen, voi tuomioistuin valvoa, että unionin toiminta on sopimuksen mukaista. Tätä kokonaisuutta kuvaillaan ihmisoikeuksien kansainvälisen sääntelyn esikuvaksi sekä maailman tehokkaimmaksi ihmisoikeuksien suojajärjestelmäksi. (Puro 1999, 16, 28, 31; Nieminen 1988, 26; Scheinin 2002, 17.)

Lasten oikeuksien kannalta yksi merkittävimmistä Euroopan ihmisoikeussopimuksen turvaamista ihmisoikeuksista on artiklan 8 mukainen yksityis- ja perhe-elämän kunnioitus. Yksilöä halutaan suojata julkisten viranomaisten taholta tulevaa puuttumista vastaan. Euroopan ihmisoikeussopimuksen perhe-elämän, yksityiselämän, kodin ja kirjeenvaihdon suoja on otettava huomioon pohdittaessa esimerkiksi lasten pakkohuostaanottoa koskevia kysymyksiä, koska huostaanoton katsotaan merkitsevän perhe-elämän suojaan kajoamista. Huomioitava on myös, että sopimuksen mukaan huostaanotosta ei saa aiheutua kohtuuttomia vaikeuksia perheenjäsenten väliselle yhteydenpidolle. (Pellonpää ym. 2012, 30-31; Puro 1999, 20.) Lisäksi artiklan 5 mukaan jokaisella on oikeus vapauteen ja henkilökohtaiseen turvallisuuteen. Alaikäiseltä voidaan kuitenkin riistää vapaus lain nojalla hänen kasvatuksensa valvomiseksi. (HE 252/2006 vp, 43.)

Euroopan ihmisoikeussopimuksen lisäksi Euroopan neuvostossa on valmisteltu muitakin ihmisoikeuksia koskevia sopimuksia. Sosiaaliset oikeudet eivät kuulu Euroopan ihmisoikeussopimuksen alaan ja sen vuoksi sitä tuli täydentää taloudellisia ja sosiaalisia oikeuksia koskevalla sopimuksella, **Euroopan sosiaalisella peruskirjalla**. Nämä kaksi sopimusta yhdessä muodostavat perustan Euroopan neuvoston toiminnalle ihmisoikeuskysymyksissä. Peruskirja astui voimaan vuonna

1965, mutta Suomen osalta vasta vuonna 1991 ja peruskirjaa on sittemmin täydennetty lisäpöytäkirjoilla. Kansainvälisissä sopimuksissa ja jäsenmaiden lainsäädännössä tapahtunut sosiaalisten ja taloudellisten oikeuksien kehitys laitoi alulle Euroopan sosiaalisen peruskirjan uudistamisen ja laajentamisen. Uudistuksen myötä peruskirjaan lisättiin joitakin oikeuksia ja joidenkin määräysten sisältöä muutettiin. Muutoksilla haluttiin lisätä olennaisesti esimerkiksi lasten suojelua lisäämällä sopimukseen kaksi lasta koskevaa artiklaa. Kaiken kaikkiaan tarkoituksena oli vahvistaa peruskirjan asemaa sosiaalisten oikeuksien takaajana Euroopassa. Uudistettu Euroopan sosiaalinen peruskirja korvasi aiemman version ja tuli Suomessa voimaan vuonna 2002. Oikeuksien valvonta tapahtuu raportointimenettelyllä. Sopimusvaltiot toimittavat Euroopan neuvostolle säännöllisin väliajoin raportin hyväksymiensä sopimusmääräysten toteuttamisesta. (HE 229/2001 vp, 1, 3-4; Pellonpää ym. 2012, 32; Puro 1999, 36, 38.)

Sosiaalisen peruskirjan sisältämät oikeudet voidaan luokitella kahteen ryhmään. Toisen ryhmän muodostavat työelämää koskevat oikeudet ja toisen sosiaaliset oikeudet. (Puro 1999, 36.) Sopimusvaltioilla on sopimuksessa esitetyissä rajoissa oikeus ja mahdollisuus valita, mihin sosiaalisen peruskirjan artikloihin tai niiden alakohtiin ne sitoutuvat (Tuori 2004, 187). Artiklassa 7 määrätään lasten ja nuorten oikeudesta suojeluun työelämän kannalta. Artikla 17 käsittelee lasten ja nuorten oikeutta sosiaaliseen, oikeudelliseen ja taloudelliseen suojeluun eli turvaa kaikkien alle 18-vuotiaiden asemaa muutoinkin kuin työelämän näkökohdista. Sopimusvaltiot sitoutuvat ryhtymään toimenpiteisiin, jotta lapset ja nuoret saavat tarvitsemansa huolenpidon, tuen, kasvatuksen ja koulutuksen. Jäsenvaltioiden tulee perustaa ja ylläpitää riittäviä ja sopivia laitoksia sekä muita palveluja. Lisäksi sellaisille lapsille ja nuorille, jotka eivät saa perheensä tukea, tulee taata erityinen suojelu ja apu. (HE 229/2001 vp, 18, 33-34; HE 252/2006 vp, 46; Pellonpää ym. 2012, 34; Puro 1999, 38.) Vanhempien oikeuksien rajoittamisen tulee kuitenkin perustua lakiin ja vain siinä määrin, kuin se on lapsen edun kannalta välttämätöntä. Lastensuojelun tulee pyrkiä lapsen fyysisten ja psyykkisten ominaisuuksien tasapainoiseen kehittämiseen. (HE 252/2006 vp, 46.) Suomi on sitoutunut noudattamaan kokonaan artiklaa 17 ja joitakin kohtia pois lukien artiklaa 7 (Tasavallan presidentin asetus 26.7.2002/80, 2 §).

Euroopan sosiaalinen peruskirja asettaa vähimmäisvaatimukset sopimusvaltioiden sosiaalisia oikeuksia koskevalle lainsäädännölle ja käytännölle ja pyrkii siten turvaamaan ja edistämään niiden toteutumista (HE 252/2006 vp, 46). Peruskirjasta johtuvat oikeudet ja vapaudet on Suomessa toteutettu joko perustuslain tai tavallisen lain tasoisesti, joten sillä ei ole suoranaisia vaikutuksia yksilöiden asemaan. Kuitenkin, kun Euroopan neuvoston ministerikomitea laatii Suomen

toimittamien raporttien myötä suosituksia Suomelle, pyritään ne ottamaan huomioon lainsäädäntöä ja viranomaistoimintaa edelleen kehitettäessä. Tätä kautta Euroopan sosiaalinen peruskirja vahvistaa yksilöiden asemaa, vaikkei se tuotakaan heille välittömiä oikeuksia tai luo yksilövalituksen mahdollisuutta. (HE 229/2001 vp, 8; Puro 1999, 38.)

1970-luvun loppupuolella ryhdyttiin korostamaan lapsen ihmis- ja erityisoikeuksien kansainvälisen sääntelyn tärkeyttä. Tällöin YK aloitti **Lapsen oikeuksien yleissopimuksen** valmistelun. (Mäkinen 2010, 83.) Sopimuksen malleina käytettiin erityisesti YK:n KP-sopimusta sekä TSS-sopimusta ja huomioon otettiin myös Euroopan ihmisoikeussopimuksen ja sen lisäpöytäkirjojen määräykset. Lapsen oikeuksia koskeva yleissopimus hyväksyttiin vuonna 1989 ja Suomen osalta se tuli voimaan kaksi vuotta myöhemmin, vuonna 1991. (HE 296/1990 vp, 2; Nieminen 2000, 36.) Lapsen oikeuksien yleissopimuksen toteuttamista valvoo YK:n lapsen oikeuksien komitea, joka voi antaa toimenpidesuosituksia mahdollisten epäkohtien korjaamiseksi ja lapsen oikeuksien edistämiseksi. Suomessa sopimus on osa kansallista lainsäädäntöä, joten uusien lakisäännösten ja lapsen oikeuksien sopimuksen välille ei saa syntyä ristiriitaa. (Launis 2000, 59-60.)

Sopimusta pidetään YK:n muita ihmisoikeussopimuksia ja asiakirjoja täydentävänä säännöstönä. Sopimus sisältää 54 artiklaa ja on laaja, kattava sekä yksityiskohtainen. Oikeudet ovat luonteeltaan kansalais- ja poliittisia oikeuksia, sosiaalisia, taloudellisia ja kulttuurisia oikeuksia sekä peruselintasoon liittyviä oikeuksia. Näin ollen sopimus kattaa samoja oikeuksia kuin muutkin YK:n ihmisoikeussopimukset, mutta nostaa esille myös uusia oikeuksia, kuten lapsen oikeus identiteettiin, oikeus erityiseen suojeluun, oikeus tulla kuulluksi sekä oikeus leikkiin ja vapaa-aikaan. Sen tavoitteena on turvata tehokkaasti lapsen oikeudet lapsen näkökulmasta katsottuna ja lapsen etua ajatellen. Sopimuksen tärkeimmäksi teemaksi onkin nostettu lasten ihmisarvo ja sen pääperiaatteisiin kuuluu muun muassa lasten oikeus osallistua päätöksentekoon. Tarkoituksena ei siis ole ainoastaan täyttää lasten tarpeita vaan myös toteuttaa ja taata heidän oikeutensa ja etunsa, koska lapset ovat itsenäisiä yksilöitä ja oikeussubjekteja. (HE 296/1990 vp, 1-2; Nieminen 2000, 36-38; Tigerstedt-Tähtelä 2000, 48; Hakalehto-Wainio 2011, 514.)

Lapsen oikeuksien sopimuksen 3. artiklan mukaan lapselle tulee taata suojelu ja huolenpito. Sosiaaliviranomaisten, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten ja lainsäädäntöelinten tulee huomioida tehtävissään ensisijaisesti lasten etu. Suojelulla tarkoitetaan suojaamista kaikelta vahingoittavalta toiminnalta, ja esimerkiksi sosiaalityöntekijöiden tulee huomioida suojelun tarve lapsen huoltoon koskevista asioista. Päävastuu huolenpidosta ja kasvatuksesta on lapsen huoltajilla, mutta so-

pimusvaltioiden tulee varmistaa tavoitteen toteutuminen lainsäädännössä ja hallinnossa. Valtion tehtävä on tukea vanhempia ja valvoa, ettei oikeuksia loukata. Tämä oikeus suojeluun on turvattu säätämällä tiukempia velvollisuuksia kuin muissa ihmisoikeusasiakirjoissa on säädetty. (Yleissopimus lapsen oikeuksista, 3 artikla 1-2 kohdat, 4 artikla; Tigerstedt-Tähtelä 2000, 50-51; Hakalehto-Wainio 2011, 520.)

Erityisesti lapsen etu tulisi huomioida esimerkiksi silloin, kun kyseessä on artiklan 9 mukainen vanhemmista erottaminen tai 20. artiklan mukainen vaihtoehtoinen hoito esimerkiksi lastensuojelulaitoksessa. 9.artiklan mukaan lasta ei saa erottaa vanhemmistaan vastoin heidän tahtoaan, elleivät toimivaltaiset viranomaiset katso sen olevan lain tarkoittamasti lapsen edun mukaista. Kaikilla asianosaisilla on oikeus osallistua asian käsittelyyn ja ilmaista näkökantansa. Vanhemmista erossa olevan lapsen oikeutta pitää säännöllisesti yhteyttä vanhempiinsa tulee kunnioittaa. Mikäli lapsi on vailla perheen turvaa tai perhepiirissä pysyminen ei ole lapsen edun mukaista, on hänellä 20. artiklan mukaan oikeus valtion antamaan erityiseen suojeluun ja tukeen. 16. artiklan mukaan lapsen yksityisyyteen, perheeseen, kotiin tai kirjeenvaihtoon ei saa puuttua laittomasti. (Yleissopimus lapsen oikeuksista, 9 artikla 1-2 kohdat, 16 artikla, 20 artikla; HE 252/2006 vp, 41-42.)

Sopimuksen 12. artiklan mukaan jokaisella lapsella, joka kykenee muodostamaan omat näkemyksensä, on oikeus myöskin ilmaista ne kaikissa häntä koskevissa asioissa. Koska lapsella on oikeus tulla kuulluksi, hänellä on myös oikeus olettaa, että päätöksenteossa huomioidaan hänenkin esittämät näkemykset iän ja kehitystason mukaisesti. Jotta lapsi voi muodostaa näkemyksensä, tulee hänelle antaa riittävästi asiaa koskevia tietoja. Aikuiset eivät siis enää voikaan päättää asioista lapsen puolesta vaan lapsella on oikeus olla osallinen, vaikkei hän otakaan vastuuta päätöksistä tai valtaa niiden tekemisestä. (Hakalehto-Wainio 2011, 522-523.)

3.6 Perusoikeusuudistus ja uusi perustuslaki

Vuonna 1995 Suomessa toteutettiin perusoikeusuudistus, joka nykyaikaisti ja täsmensi perusoikeusjärjestelmää sekä lisäsi sen piiriin myös uusia perusoikeuksia (HE 309/1993 vp, 5). 1990-luvulla yhteiskunnassa ja Suomen kansainvälisessä asemassa oli tapahtunut muutoksia, jotka osaltaan johtivat uudistustarpeeseen. Suomi liittyi Euroopan neuvostoon vuonna 1989 ja Euroopan unioniin vuonna 1995. Vuoden 1919 hallitusmuoto oli jäänyt yhdeksi vanhimmista Euroopan valtioiden perusoikeusnormistoista. Se oli vanhentunut verrattuna kansainvälisiin ihmisoikeus-

asiakirjoihin ja eurooppalaiseen valtiosääntökehitykseen. Kansainväliset, Suomeakin sitovat ihmisoikeussopimukset asettivat perusoikeuksille kansainvälisesti hyväksytyn vähimmäistason, jota vuonna 1919 laaditun perusoikeusluettelon pohjalta oli vaikea enää saavuttaa. Perusoikeusjärjestelmä haluttiin saada samalle tasolle kuin muiden unionin jäsenvaltioiden valtiosäännöt. Tarkoituksena oli saada perusoikeusjärjestelmä vastaamaan mahdollisimman paljon Euroopan ihmisoikeusyleissopimusta ja useat oikeudet kirjoitettiinkin lähes sanasta sanaan ihmisoikeussäännösten kanssa. Lisäksi perusoikeussäännöksillä oli ollut vain vähäistä merkitystä tuomioistuinten toiminnassa ja tämä oli osaltaan uudistustarpeiden perusteena. Haluttiin, että kansalaiset voisivat useammin vedota perusoikeussäännöksiin oikeusvaateidensa perusteena. (HE 309/1993 vp, 5-6, 14-15; Ojanen 2003, 26; Saraviita 2005, 37, 98; Saraviita 1997, 7-8, 10.)

Uudistuksella haluttiin kehittää ja täsmentää vapausoikeuksia ihmisoikeussopimusten viitoittamalla tavalla. Hallitusmuodosta puuttui esimerkiksi yksityiselämän suojaa koskeva säännös. Sen lisäksi perusoikeusluetteloon haluttiin kirjata keskeiset taloudelliset, sosiaaliset ja sivistykselliset oikeudet, joiden sääntely oli puutteellinen vuoden 1919 hallitusmuodossa. Erityistä ihmisten oikeusasemaa vahvistavaa tarvetta TSS-oikeuksille ei ollut, sillä Suomi oli saavuttanut pohjoismaisen oikeus- ja hyvinvointivaltion aseman. TSS-oikeuksien kirjaaminen nähtiin kuitenkin tärkeäksi, jottei perustuslakien vertailussa syntyisi virheellistä kuvaa Suomen oloista Euroopan unionissa. Vanhoista perusoikeussäännöksistä ei voinut päätellä perusoikeusjärjestelmän todellista, tulkinnoilla ajantasaistettua tilaa. (HE 309/1993 vp, 14-15; Saraviita 2005, 89-90, 96.)

Nieminen kuvailee, että vasta perusoikeusuudistuksen yhteydessä hylättiin nimenomaisesti laitovallan olemassaolo eli enää ei ollut mahdollista rajoittaa perusoikeuksia vallanalaisuuden perusteella (2006, 71). Laitosvalta tarkoitti, että lastensuojelulaitoksessa asuminen oli peruste rajoittaa lasten oikeuksia laitoksen omien sääntöjen mukaisesti. Aiemmin oli siis esitetty epäilyksiä perusoikeuksien kuulumisesta alaikäisille tai niiden puuttumista lapsilta pidettiin jopa itsestäänselvyytenä laitovallan myötä. Perusoikeusuudistuksessa kaikki henkilöryhmät asetettiin yhdenvertaiseen asemaan riippumatta esimerkiksi siitä, asuivatko he laitoksessa vai eivät. Uudistuksen jälkeen perusoikeussuoja ei myöskään lähtökohtaisesti ollut riippuvainen henkilön iästä. Hallitusmuodon uudessa 2:5.2 §:ssä ikä mainitaankin yhtenä kiellettynä erotteluperusteena, vaikkakin tästä poiketen esimerkiksi äänestysoikeuden ikäraja oli säädetty 18 vuoteen. (HE 309/1993 vp, 25; KM 1992:3, 105; Jyränki 1998, 188.)

Voimistunut kansainvälinen kehitys korosti tarvetta lapsen oikeuksien erityiseen huomioimiseen perusoikeusuudistuksessa, vaikka lasten oikeudet olivatkin Suomessa turvattu tavallisessa lainsäädännössä kansainvälisen vertailun kestäväällä tavalla. Hallitusmuotoon sisällytettiin kuitenkin erityisiä lapsia koskevia säännöksiä. Uudistuksen myötä perusoikeussäännöksissä säädettiin lasten oikeudesta tasa-arvoiseen kohteluun yksilöinä sekä oikeudesta vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. Lisäksi julkisen vallan tuli tukea perheen ja muiden lapsen huolenpidosta vastaavien mahdollisuuksia turvata lapsen hyvinvointi ja yksilöllinen kasvu. Näin korostettiin perheen merkitystä lapsen kasvuympäristönä sekä sitä, että julkisen vallan puuttuminen perheen elämään on aina poikkeuksellinen ja viimeinen toimenpide, jos lapsen oikeuksia ei muulla tavoin voida turvata. Näiden uusien TSS-säännösten sisältö ja tavoitteet vastasivat lapsen oikeuksien yleissopimusta. Myös voimassa ollut vuoden 1983 lastensuojelulaki toimi samantapaisten lähtökohtien mukaisesti. Lisäksi Suomi oli esimerkiksi YK:n TSS-sopimukseen ja Euroopan neuvoston sosiaaliseen peruskirjaan liittyessään sitoutunut ylläpitämään ja kehittämään sosiaaliturvaa. Kirjaamalla hallitusmuotoon uusia perusoikeussäännöksiä vastattiin myös näihin kansainvälisiin sopimusvelvoitteisiin. (Laki Suomen hallitusmuodon muuttamisesta 17.7.1995/969, 2:5.3 §, 2:15a.3 §; HE 309/1993 vp, 44-45, 69, 71; KM 1992:3, 184-185.)

Vuonna 2000 astui voimaan uusi perustuslaki, koska siihen asti voimassa olleet neljä perustuslakia haluttiin koota yhtenäiseen muotoon ja ajanmukaistaa. Tuolloin luovuttiin hallitusmuotonimestä ja uuden säännöksen nimeksi tuli Suomen perustuslaki. Valtiosäännöstä haluttiin selkeä ja johdonmukainen kokonaisuus. Päähuomio oli kuitenkin esimerkiksi valtioelinten keskinäisten suhteiden tarkistamisessa eikä perusoikeuksien muokkaamisessa. Vuonna 1995 säädetty perusoikeusjärjestelmä otettiin sellaisenaan uuteen perustuslakiin, koska uudistuksen jälkeen ei ollut ilmennyt tarvetta tehdä asiallisia muutoksia perusoikeussäännöstöön. Näkyvin muutos perusoikeuksien osalta oli niiden otsikointi, jotta säännöstö olisi luettavampi. Asiallisten muutosten sijaan perusoikeuksien suojaa vahvistettiin ja tehostettiin uuden etusijasäännösten avulla. Perusoikeuksien valvonta laajennettiin tuomioistuimille ja perustuslain 106 §:n mukaan tuomioistuimen tulee antaa etusija perustuslain säännökselle, jos tavallisen lain soveltaminen on ristiriidassa perustuslain kanssa. (HE 1/1998 vp, 30-32, 64, 78; Saraviita 2005, 105-109; Jyränki ym. 2012, 58-59.)

3.7 Uusi lastensuojelulaki

Uusi lastensuojelulaki tuli voimaan vuoden 2008 alussa. Useat uudet kansainväliset sopimukset sekä kansallisen lainsäädännön muutokset edellyttivät vanhentuneen lastensuojelulain uudista-

mista. Kansainvälisistä sopimuksista erityisesti yleismaailmallinen lapsen oikeuksien sopimus aiheutti lastensuojelulain uudelleenarvioinnin tarvetta. Kansallisten lainsäädäntömuutosten osalta merkityksellisimpiä olivat vuoden 1995 perusoikeusuudistus ja vuonna 2000 voimaan astunut uusi perustuslaki. Voimassa ollut vuoden 1983 laki jäi yleisluontoiseksi eikä sillä onnistuttu käytännössä turvaamaan lapsen ja vanhempien oikeuksien toteutumista. Osa perus- ja ihmisoikeuksien kannalta tärkeistä muutoksista toteutettiin jo vuonna 2006 lastensuojelulain osamuutoksella. (HE 252/2006 vp, 6, 68; Mahkonen 2010, 40.)

Perus- ja ihmisoikeusnäkökulmasta suurinta uudistamisen tarvetta vuoden 1983 lakiin nähden oli sijaishuoltoon sijoitetun lapsen yhteydenpidon rajoittamiseen liittyvissä säännöksissä sekä lastensuojelulaitoksissa käytettäviä rajoituksia koskevissa säännöksissä. Lain uudistaminen aloitettiin näistä säännöksistä ja ne tulivat uudistettuina voimaan vuonna 2006. Uudistuksen tarkoituksena oli lasten oikeusturvan parantaminen saattamalla lastensuojelulaki vastaamaan paremmin perus- ja ihmisoikeussäätelyä sekä turvata perustuslain mukainen oikeus välttämättömään huolenpitoon. Säädökset nostettiin perus- ja ihmisoikeuksiin puuttuvan luonteensa vuoksi lakitasolle, koska perustuslain mukaan perusoikeuksia voidaan rajoittaa vain lailla. Jo perusoikeusuudistuksen yhteydessä oli nimenomaisesti todettu, ettei vallanalaisuus tai laitosalta ole peruste rajoittaa oikeuksia. (PL 2:19.1 §; HE 252/2006 vp, 68; HE 225/2004 vp, 1, 4, 61, 120; HE 309/1993 vp, 29.)

Rajoitustoimenpiteitä ovat yhteydenpidon rajoittaminen, turvallisuutta vaarantavien aineiden tai esineiden haltuunotto, päihteiden tai niiden käyttöön liittyvien välineiden, aineiden ja esineiden haltuunotto, henkilöntarkastus ja henkilönkatsastus, postin tai muun lähetyksen tarkastaminen, lähetyksen luovuttamatta jättäminen, liikkumisvapauden rajoittaminen, eristäminen, kiinnipitäminen ja erityinen huolenpito. Lakiin säädettiin yleiset, kussakin konkreettisessa rajoitustilanteessa noudatettavat periaatteet siitä, millä edellytyksillä lapsen oikeudelliseen asemaan voidaan puuttua rajoittamalla itsemääräämisoikeutta ja muita perusoikeuksia. Yleisesti ottaen oikeuksia voi rajoittaa vain siinä määrin kuin lapsen tai toisen henkilön turvallisuus vaatii. Rajoitus tulee toteuttaa aina ihmisarvoa kunnioittaen ja suhteellisuusperiaatetta noudattaen. Rajoitustoimenpiteistä tulee valita aina oikeuksia vähiten rajoittava vaihtoehto, joka on kohtuullisessa suhteessa tavoitteeseen nähden. (LSL 2007 11:62 §, 11:64-71 §; HE 225/2004 vp, 62.)

Vuoden 2006 osamuutoksen yhteydessä sijaishuoltoon sijoitetun lapsen yhteydenpitoa ja sen rajoittamiseen liittyviä säännöksiä täsmennettiin. Yhteydenpito-oikeus perustuu perustuslain 10

§:ään ja ihmisoikeussopimuksissa turvattuun yksityiselämän, perhe-elämän ja luottamuksellisen viestin suojaan. Lapsen oikeus pitää yhteyttä perheeseensä on lapsen erityinen ihmisoikeus ja laissa korostettiin, että yhteydenpidosta tulee aina ensisijaisesti sopia huoltosuunnitelmassa. Tämän vuoksi yhteydenpidon rajoituksista tuli säätää lailla ja lakia tuli tulkita ahtaasti. Yhteydenpitoa saa rajoittaa, mikäli siitä on vaaraa lapsen kehitykselle, jos se on välttämätöntä lapsen tai muun henkilön turvallisuuden vuoksi tai jos 12 vuotta täyttänyt vastustaa yhteydenpitoa. Rajoittamisesta tulee aina tehdä määräaikainen päätös, jos asiasta ei ole voitu sopia huoltosuunnitelmassa tai muulla tavoin lapsen ja hänen läheisensä kanssa. (HE 225/2004 vp, 73-75.)

Perus- ja ihmisoikeusnäkökulmasta lastensuojelulain kokonaisuudistuksen tavoitteena oli parantaa lapsen, vanhempien ja huoltajien osallisuutta ja oikeusturvaa erityisesti lastensuojeluasioihin liittyvässä päätöksenteossa. Perustuslaki velvoittaa julkista valtaa turvaamaan haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden aseman ja oikeudet. Tätä periaatetta haluttiin vahvistaa kirjaamalla lastensuojelulakiin entistä täsmällisempiä ja vahvempia säännöksiä päätösvalan käytöstä. (HE 252/2006 vp, 68; Ulkoasiainministeriö 2009, 146.)

Vuoden 1983 lain mukainen päätöksentekojärjestelmä lastensuojeluasioissa täytti kokonaisuutena muun muassa Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan ja Suomen perustuslain 2:21 §:n vaatimukset oikeudenmukaisesta ja viivytyksettömästä oikeudenkäynnistä tai asian muusta viranomaiskäsitteystä. Tahdonvastaisissa huostaanottoasioissa hallinto-oikeuden tuli vahvistaa tehty päätös ja muissa asioissa päätöksiin sai hakea muutosta hallinto-oikeudelta. Yksilön oikeusturvan kannalta oli kuitenkin ongelmallista, että asioiden valmistelu, päätöksenteko ja toimeenpääntö kuuluivat kaikki yhdelle ja samalle taholle eli kunnan toimielimelle ja sen alaisille viranhaltijoille. Kunnan luottamuselinten ensisijaisena tehtävä oli tuolloinkin kunnan toiminnan suunnittelu eikä yksittäistapausten ratkaiseminen. Lisäksi toimielinten taloudellisten sidosten nähtiin aiheuttavan ongelmia, koska sen toimeen kuuluu huomioida myös taloudelliset mahdollisuudet toteuttaa lastensuojelutoimia. Vaikka huostaanoton edellytykset olisivat täyttyneet, saatettiin toimenpiteistä luopua taloudellisten syiden vuoksi. Näin ollen päätöksentekijä ei välttämättä toiminut puolueettomasti ja riippumattomasti, vaikka se olisi erityisen tärkeää, kun kyseessä on perheen yksityisyyteen puuttuminen. (HE 252/2006 vp, 76-77.)

Uuden lain 43 §:ään sisällytettiin päätöksentekoa koskevat muutokset. Päätöksenteko tahdonvastaisissa huostaanottoasioissa siirrettiin hallinto-oikeuksiin, joissa on lastensuojeluasioihin liittyvää asiantuntemusta ja muissa lastensuojeluasioissa päätöksenteko siirrettiin viranhaltijatasolle. Kun

asioiden valmistelu ja ratkaisu on selkeästi erotettu toisistaan, paranee yksilön oikeusturva. (LSL 2007, 43 §; HE 252/2006 vp, 77, 96.)

Vuoden 1983 lastensuojelulaissa säädettiin lapsen oikeuksista lapsen oikeuksien yleissopimuksen velvoitteiden mukaisesti. Vaikka lastensuojelun tavoitteiden ja periaatteiden koettiin vastaavan sekä perustuslain että ihmisoikeussopimusten edellytyksiä, nähtiin lapsen osallisuutta koskevista asioista olevan täsmentämisen ja selkeyttämisen varaa. Lapsen mielipiteen selvittämistä ja lapsen kuulemistä tuli korostaa ja lapsen puhevallan käyttöä koskevat säädökset tuli uudistaa, koska ne koettiin epä johdonmukaisiksi eikä niiden sisältöä käytännössä tunnettu. Lapsen mahdollisuus vaikuttaa itseään koskeviin asioihin ikätason ja kypsyyden mukaisesti ei käytännössä aina toteutunut täysin tavoitteiden mukaisesti. Tärkeäksi nähtiin, että lapsen mielipiteet ja toivomukset tulisivat aidosti selvitettyiksi riippumatta lapsen iästä. Aivan pienen lapsenkin kohdalla voitaisiin suorittaa esimerkiksi havainnointia ja kypsempää lapsia voitaisiin kuulla keskustelemalla. (HE 252/2006 vp, 68, 71, 83, 131.)

Uudessa laissa lasten osallisuutta täsmennettiin kirjaamalla lakiin, että lapsen mielipide tuli selvittää iän ja kehitystason edellyttämällä tavalla, hienovaraisesti ja siten, ettei siitä aiheudu haittaa lapsen ja vanhempien tai muiden läheisten ihmisten väliselle suhteelle. Mielipiteen selvittämättä jättäminen on aina poikkeus. Se tulee kyseeseen vain, jos mielipiteen selvittäminen vaarantaisi lapsen terveyttä tai kehitystä. Käytännön toteutumisen tehostamiseksi lakiin kirjattiin vaatimus, että mielipiteen selvittämistapa ja sisältö tulee kirjata lastensuojeluasiakirjoihin. Kirjaamisvelvoite tehostaa osaltaan lasten oikeusturvaa. Lisäksi lasten osallisuutta koskeviin säännöksiin kirjattiin, että lasten asianosaisjulkisuutta voi rajoittaa vain, jos tietojen antaminen vaarantaa lapsen kehitystä tai muuta erittäin tärkeää yksityistä etua. Tällöin siis lapsen edun huomioiminen on etuasemassa. (HE 252/2006 vp, 130-132.) Jotta lapsen mahdollisuus vaikuttaa itseään koskeviin asioihin varmistuisi ja lapsen etu tulisi turvatuksi, kirjattiin lakiin myös edunvalvojaa koskeva erityissäännös. Alle 15-vuotiasta, itsenäistä puhevaltaa vailla olevaa lasta edustaa pääsääntöisesti lapsen huoltaja, mutta mikäli hän ei pysty puolueettomasti valvomaan lapsen etua, voi maistraatti, sosiaalihuollosta vastaava toimielin tai huoltaja hakea lapselle edunvalvontaa. (sama, 133-134.)

3.8 Euroopan unionin perusoikeuskirja

Euroopan unionissa syntyi huolta siitä, kuinka ihmisoikeuksien ja perusoikeuksien suojaamisessa onnistutaan unionin omassa toiminnassa. Oikeuksien sääntelyn moninaisuus nähtiin ongelmalli-

sena ja sen katsottiin vähentävän ihmisten tietoisuutta perusoikeuksista ja niiden merkityksestä. Samalla nähtiin, että sosiaalisten perusoikeuksien aseman vahvistamiseen olisi mahdollisuus Euroopan unionin perusoikeuslottuvuudessa. Ongelman ratkaisuksi ja puutteen täyttämiseksi allekirjoitettiin Nizzan huippukokouksessa vuonna 2000 Euroopan unionin perusoikeuskirja, joka tuli oikeudellisesti sitovana voimaan vuonna 2009 Lissabonin sopimuksen kautta. (Puro 1999, 49; Pellonpää ym. 2012, 89.)

Perusoikeuskirjan sisältö perustuu perustamissopimuksiin, valtiosääntöperiaatteisiin ja kansainvälisiin sopimuksiin, erityisesti Euroopan ihmisoikeussopimukseen. Sen myötä kansalaisten oikeudet vahvistuivat, vaikka mitään varsinaista uutta jo olemassa oleviin kansainvälisiin sopimuksiin perusoikeuskirja ei sinällään tuonut. Perusoikeuksien suojan katsottiin kuitenkin saavan lisäarvoa Euroopan unionissa, koska perusoikeuskirja on kansainvälisessä vertailussa poikkeuksellisen kattava asiakirja ja se lisäsi unionin perusoikeusjärjestelmän läpinäkyvyyttä ja selkeyttä. Siinä on tunnustettu jokseenkin kaikki nykyaikaiset oikeudet ja vapaudet eli kaikki kansalaisoikeuksista ja poliittisista oikeuksista TSS-oikeuksiin sekä unionin kansalaisia koskeviin oikeuksiin. Perusoikeuskirjan sisältämät periaatteet on tarkoitettu toteutettaviksi kansallisella lainsäädännöllä ja määräykset koskevat jäsenvaltioita silloin, kun ne soveltavat EU-oikeutta. Se ei siis vaikuta rajoittavasti ihmisoikeussopimusten ja kansallisten perusoikeuksien soveltamiseen tilanteissa, jotka ovat EU-oikeuden soveltamisen ulkopuolella. EU-oikeuden soveltamisalalla taas perusoikeuskirjan oikeudet saavat etusijan suhteessa kansallisiin perusoikeuksiin, mikäli näiden välillä on ristiriitaa. (Pellonpää ym. 2012, 91-92; Ojanen 2002, 894; Ojanen 2010, 124, 140.)

Pääsääntöisesti perusoikeuskirjassa suojatut oikeudet on tunnustettu jokaisen oikeuksina. Esimerkiksi ikä tai yhteiskunnallinen asema ei vaikuta mahdollisuuteen nauttia perusoikeuskirjassa taatuista oikeuksista vaan päinvastoin perusoikeuskirja vahvistaa lasten oikeuksia. Siinä tunnustetaan, että kaikissa suoraan tai epäsuorasti lapsiin vaikuttavissa EU:n politiikkojen suunnittelussa, täytäntöönpanossa ja seurannassa tulee huomioida lapsen etu. Lisäksi perusoikeuskirjassa kin taataan lapsen oikeus suojeluun ja huolenpitoon sekä tunnustetaan tarve suojella lapsia heidän oikeuksiensa loukkaamiselta. Yksityis- ja perhe-elämän, kodin ja viestien kunnioittaminen on myös taattu jokaiselle. (Ojanen 2010, 125; Euroopan komissio 2012, hakupäivä 27.9.2012.)

4 LAPSEN EDUN HUOMIOIMISEN HAASTEITA

Lapsen oikeuksien yleissopimuksen toteuttamista valvova YK:n lapsen oikeuksien komitea on Suomen määräaikaisraporttia vuonna 2011 käsitellessään todennut, että Suomessa tulisi kiinnittää erityisesti huomiota lastensuojelun asiakkaina olevien lasten oikeuksien asianmukaiseen toteutumiseen, jotta he olisivat yhdenvertaisessa asemassa muiden lasten kanssa. Kaikilta lapsia koskevilta oikeudellisilta ratkaisuilta voidaan jo edellyttää, että ne huomioivat lapsen oikeudet. (Hakalehto-Wainio 2011, 519, 523.) Sekä kansallisissa tuomioistuimissa että Euroopan ihmisoikeustuomioistuimessa on käsitelty useita suomalaisia huostaanottoasioita (Pellonpää ym. 2012, 674).

Lapsen oikeuksien yleissopimuksessa lapsen edun käsitettä ei ole avattu tai määritelty, mutta sopimus edellyttää, että lapsen etu huomioidaan tärkeimpänä näkökohtana sekä perheen sisällä että viranomaisten toiminnassa. Edun toteutuminen edellyttää lapsen kuulemistä häntä koskevis-
sa asioissa sekä lapsen näkemysten aitoa huomioon ottamista. Samat asiat tunnustetaan myös Euroopan unionin perusoikeuskirjan 24. artiklassa. (Yleissopimus lapsen oikeuksista, 3 artikla 1. kohta; Tigersted-Tähtelä 2002, 677.) Euroopan ihmisoikeussopimus ei sisällä erityistä lapsinäkökulmaa, mutta Euroopan ihmisoikeustuomioistuimessa on kehittynyt laaja lasten oikeuksia koskeva oikeuskäytäntö. Tuomioistuin viittaa ratkaisuisaan yhä useammin lapsen oikeuksien yleissopimukseen. Yksityis- ja perhe-elämän kunnioitusta koskevaa 8. artiklaa tulkitaan lastensuojelua koskevassa Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä ja juuri 8. artiklan soveltamisessa lapsen edun periaate tulee erityisesti esille. (Hakalehto-Wainio 2011, 524.)

Lastensuojelulain tärkein periaate on, että lastensuojelun tarvetta arvioitaessa ja lastensuojelutoimia toteutettaessa huomioidaan ja turvataan ensisijaisesti lapsen etu. Lakiin on kirjattu lapsen edun arviointiperusteet, joihin tulee kiinnittää huomiota aina ratkaisuja ja lapsen edun arviointia tehtäessä. (HE 252/2006 vp, 117, 213.) Tällaisia perusteita ovat tasapainoisen kehityksen ja läheisten ihmissuhteiden turvaaminen, mahdollisuus saada ymmärtämystä, hellyyttä ja huolenpitoa, koulutuksen turvaaminen, itsenäistymisen ja vastuullisuuteen kasvamisen mahdollisuus, ruumiillisen ja henkisen koskemattomuuden turvaaminen, mahdollisuus osallistumiseen ja omiin asioihin vaikuttamiseen sekä kielellisen, kulttuurisen ja uskonnollisen taustan huomioiminen (LSL 2007, 1:4.2 §). Lapsen etu ratkaistaan aina tapauskohtaisesti eikä ratkaisuja voi perustella rutiininomaisesti tai pelkkiä yleisiä näkökohtia huomioiden. Lasten oikeuksien komitea on esittänyt Suomelle

toistuvasti olevansa huolissaan siitä, ettei lapsen edun ensisijaisuuden periaatetta ole sovellettu säännönmukaisesti eikä sen merkitystä ole ymmärretty. (Mikkola ym. 1994, 21; Hakalehto-Wainio 2011, 517.)

4.1 Erisuuntaiset käsitykset lapsen edusta

Tuomioistuimen päätöksenteossa on tärkeää huomioida lapsen etu. Sille on annettava erityistä merkitystä esimerkiksi silloin, kun mietitään jatketaanko huostassapitoa vai lopetetaanko se (HE 252/2006 vp, 174, 196). Lapsen etu on säädetty yhdeksi huostaanoton sekä huostassapidon lakkaamisen edellytykseksi. Lastensuojelulain 9:40.2 § 2. kohdan mukaan huostaanottoon ja sijaishuollon järjestämiseen saa ryhtyä vain silloin, jos sijaishuollon arvioidaan olevan lapsen edun mukaista. Vastaavasti 9:47.1 §:n mukaan huostaanottoa ei saa lopettaa, jos se on selvästi vastoin lapsen etua. Tässä tapauksessa lapsen edun harkinnassa on otettava huomioon myös sijaishuollon kesto aika, lapsen ja vanhempien välinen kanssakäyminen, lapsen mielipide sekä lapsen ja sijaishuoltoa antavan välinen kiintymyssuhde (LSL 2007, 9:47.3 §).

Tahdonvastaisissa huostaanottoasioissa lapsen, vanhempien ja esimerkiksi viranomaisten käsitykset lapsen edusta voivat olla ristiriitaisia (Oulasmaa 1994, 109, 117-118). Nieminenkin määrittelee tutkimuksessaan keskeiseksi ristiriitoja aiheuttavaksi tekijäksi sen, että lapsella on oikeuksia itsenäisenä oikeussubjektina, mutta samalla perhekokonaisuudelle tulisi antaa suojaa. Ihmisoikeussopimuksissa tunnustetaan sekä lapsen oikeus suojeluun että perhe-elämän koskemattomuus, jolloin ongelmat muodostuvat siitä, kummalle periaatteelle annetaan painavampi merkitys. (1990, 50-51.) Tasapainon löytäminen etujen välille voi usein olla hankalaa. Tämän vuoksi lastensuojelulain mukaan nimenomaan lapsen etu tulee asettaa tuomioistuimen suorittamissa arvioinneissa ja sen tekemissä päätöksissä ensimmäiselle, ratkaisevalle sijalle. Lisäksi lapsen omaan mielipiteeseen tulee kiinnittää huomiota ja sille tulee antaa suuri painoarvo. (LSL 2007, 1:4.1 §, 1:5 §; HE 252/2006 vp, 174; Hakalehto-Wainio 2011, 517.)

Korkeimman hallinto-oikeuden 27.12.2011 antamassa ratkaisussa on kyse siitä, oliko huostassapidon lopettaminen vastoin lapsen etua, vaikka huostaanoton edellytykset olivat lakanneet. Vuonna 1998 syntynyt lapsi otettiin vuonna 2001 huostaan äidin päihde- ja mielenterveysongelmien vuoksi ja sijoitettiin sijaisperheeseen. Lapsella oli älyllinen kehitysviive ja hän tarvitsi erityistä tukea. Isä vaati sosiaalivirastolta huostassapidon ja sijaishuollon lopettamista, mutta hakemus

hylättiin, sillä muutoksen todettiin olevan tukea tarvitsevalle lapselle liian suuri. (KHO 27.12.2011 T 3737, Finlex.)

Isä, joka oli lapsen ainoa huoltaja vuodesta 2008 lähtien, valitti asiasta edelleen hallinto-oikeuteen. Saamiensa selvitysten perusteella hallinto-oikeus katsoi, että lapsen elämä oli sijaisperheessä ollut tasapainoista ja lapsen kehitystä tukevaa. Lapsi oli kiintynyt sijaisvanhempiansa ja saanut heiltä kehitystään vastaavaa hoitoa ja huolenpitoa. Toisaalta myöskään isän vanhemmuudessa tai kodin olosuhteissa ei ollut puutteita ja isä oli suoriutunut kiitettävästi lapsen pikuskusiskon kasvattamisesta yksinhuoltajana. Isällä oli myös hyvä tukiverkosto ja nähtiin, että hän pystyisi antamaan lapselle turvalliset ja läheiset ihmissuhteet. Lapsi oli häneltä kysyttäessä ilmoittanut sosiaaliviranomaisille, että hän haluaa asua edelleen sijaisperheessään. Hallinto-oikeus katsoi, että huostassapidon lopettaminen olisi ollut selvästi vastoin lapsen etua, kun huomioitiin lapsen oma mielipide, sijaishuollon pitkä kesto, lapsen ja sijaisvanhempien kiintymyssuhde sekä olosuhteiden muutokseen sisältyvä riski, kun kyseessä on erityistä tukea tarvitseva lapsi. (sama.)

Isä valitti päätöksestä edelleen korkeimpaan hallinto-oikeuteen. Hän esitti valituksensa perusteina, että lapsen sijaisvanhemmat olivat jo iäkkäitä eläkeläisiä eivätkä välttämättä jaksaisi hoitaa murrosikäistä lasta. Huostaanotto tuli lopettaa myös sen vuoksi, että molemmat isän lapset saisivat kasvaa yhdessä ja muodostaa läheisen sisarussuhteen. Huostaanoton tuli olla vain väliaikainen toimenpide ja isä esitti, ettei äiti enää päässyt vaikuttamaan kielteisesti lapsen kehitykseen. Isä näki, että hän pystyy antamaan hyvän ja turvallisen kasvuympäristön lapselleen. (sama.)

Sosiaaliviranomaiset toivat kirjallisissa selvityksissä ja suullisessa käsittelyssä esille, että tulevaisuutta isän luona on vaikea ennustaa. Viranomaisten mielestä lapsen omaa mielipidettä tuli pitää painavana ratkaisuperusteena. Lisäksi tuli huomioida, että lapsi tarvitsi traumaattisten kokemusten jälkeen tukea, jota sijaisperhe kykeni hänelle antamaan. Tämän vuoksi lapsen edun mukaista olisi, että hän saisi asua edelleen sijaisperheessään. Sijaisvanhemmat toivat ilmi, että he kokivat kykenevänsä hoitamaan murrosikäistä lasta iästään huolimatta. Lapsi oli häntä kuultaessaan kertonut haluavansa muuttaa isän luokse. Hänellä olisi kavereita ja sukulaisia myös isän kaupungissa. Isän selvitysten mukaan hänen ja lapsensa kiintymyssuhde oli vahvistunut ja lapsen erityistuen tarve voidaan huomioida myös hänen luonaan. (sama.)

Korkein hallinto-oikeus kumosi hallinto-oikeuden ja sosiaaliviranomaisten päätökset ja määräsi huostassapidon ja sijaishuollon lopetettavaksi arvioituaan lapsen olosuhteita kokonaisuutena.

Isän vanhemmuudessa tai olosuhteissa ei ollut puutteita, jotka olisivat estäneet lapsen muuton isänsä luokse. Isällä ja lapsella oli läheinen ja luonteva suhde. Lapsi oli sekä suullisesti että kirjallisesti korkeimmassa hallinto-oikeudessa kuultuna ilmoittanut haluavansa muuttaa asumaan isän luokse. Myöskään koulunkäynnin tai terveydentilan ongelmat eivät edellyttäneet huostaanoton ja sijaishuollon jatkamista. Näin ollen kokonaisuutta tarkastellen huostassapidon lopettaminen ei ollut selvästi vastoin lapsen etua. (sama.)

Esimerkkioikeustapauksessa lapsen isän ja sosiaaliviranomaisten intressit olivat ristiriitaisia. Sosiaaliviranomaisten mielestä sijaisperhe pystyi tarjoamaan lapselle hänen tarvitsemaansa erityistukea, kun taas isän mielestä lapsen etua toteuttaisi parhaiten muun muassa se, että lapsi saisi muodostaa yhä läheisemmät välit biologisiin sukulaisiinsa. Lapsen etua arvioitaessa kiinnitettiin huomiota siihen, miten eri vaihtoehdot turvaavat lapselle lain mukaiset lapsen edun arviointiperusteet, kuten esimerkiksi tasapainoisen kehityksen, hyvinvoinnin ja huolenpidon. Tapauksessa arvioitiin sekä isän vanhemmuutta ja kotiolosuhteita että lapsen elämää sijaisvanhempien perheessä. Lapsen oma halu muuttaa isän luokse tuki oikeuden ratkaisua huostassapidon lopettamiseksi. (sama.)

Eri tahojen erilaiset käsitykset lapsen edusta käyvät hyvin ilmi myös korkeimman hallinto-oikeuden 4.7.2006 antamasta lapsen etua ja sijaishuoltopaikan muuttamista koskevasta ratkaisusta. Tapauksessa lapsi oli sosiaalilautakunnan päätöksellä otettu huostaan ja sijoitettu lapsikylään äidin huumeongelmien vuoksi. Lapsella oli havaittu myös merkkejä kiintymyssuhdehäiriöstä. Äiti oli kyvytön kasvattamaan lasta ja huolehtimaan hänestä. Lapsikylässä lapsi oli ammatillisesti vahvassa sijaishuoltopaikassa, jossa hänen psyykkinen hyvinvointi voitiin turvata ja jossa oli hyvät valmiudet huomioida äidin päihdeongelma. Äiti haki asiaan oikaisua ja vaati lapsen sijoittamista lapsen kummitädin perheeseen. Vaatimus hylättiin, jonka jälkeen äiti valitti asiasta hallinto-oikeuteen. (KHO 4.7.2006 T 1714, Finlex.)

Hallinto-oikeus kumosi sosiaalilautakunnan päätöksen, koska se ei saamiensa selvitysten perusteella nähnyt lapsen turvallisuuteen eikä fyysiseen tai psyykkiseen terveyteen tai kehitykseen liittyviä painavia syitä, jotka lapsen etu huomioon ottaen vaatisivat ammatillista sijaishuoltopaikkaa. Lapsi oli kiintynyt kummitädin perheeseen ja asunut lapsikylässä vasta lyhyen aikaa. Sijoitus lapselle läheisten ihmisten luo oli lapsen edun mukaista eikä lähipiiriin ulkopuolelle sijoittamiseen ollut lapsen etuun nojaavia painavia syitä. (sama.)

Sosiaalilautakunta valitti ratkaisusta korkeimpaan hallinto-oikeuteen, koska se ei pitänyt sijaishuoltopaikan muutosta lapsen edun mukaisena. Heidän näkemyksensä mukaan lapsi tarvitsi ehdottomasti ammatillista sijaishvanhemmuutta, kiintymystä rakentavaa hoitoa, vahvan tukiverkon ja asiantuntijoiden apua. Kummitädin perheellä ei heidän näkemyksensä mukaan ollut valmiuksia tarjota näitä lapselle. Korkein hallinto-oikeus kuitenkin katsoi, että kummitädin perhe on lapselle tuttu ja turvallinen ja lapsi on ilmaissut halunsa asua heidän luonaan. Perheen todettiin osaavan tarvittaessa vastaanottaa tukea ja apua ammattilaisilta. Lisäksi perheessä ymmärrettiin, että lapsen äidin päihdeongelma on riskitekijä, joka tulee huomioida tapaamisasioissa lapsen edun mukaisesti. Korkein hallinto-oikeus ei muuttanut hallinto-oikeuden päätöstä. (sama.)

4.2 Perheen jälleenyhdistäminen

Lastensuojelulain 1:4.3 §:n mukaan lastensuojelun keskeisiin periaatteisiin kuuluu, että sijaishuoltoa toteutettaessa tulee huomioida perheen jälleenyhdistämisen tavoite. Asiakassuunnitelma on vähintään kerran vuodessa tarkistettava asiakirja, johon kirjataan lastensuojelun asiakkaana olevan lapsen tuen tarve, käytettävät palvelut, mahdollisen sijaishuollon tavoitteet, erityisen tuen ja avun järjestäminen lapselle ja esimerkiksi vanhemmille sekä arvioitu aika tavoitteiden toteutumiseksi. Näiden lisäksi huostaanotetun lapsen asiakassuunnitelmassa tulee huomioida tavoite perheen jälleenyhdistämisestä lapsen edun mukaisella tavalla. (LSL 2007, 6:30.1-3 §.)

Lastensuojelulain mukaan päätös huostassapidon lopettamisesta tulee tehdä, kun huostassapidon edellytyksiä ei enää ole, eikä päätös ole selvästi vastoin lapsen etua. Huostassapidon edellytyksiä ei enää ole, kun lapsen huolenpidon ja kasvuolosuhteiden puutteet ovat poistuneet eivätkä ne enää vaaranna lapsen kehitystä ja terveyttä. Tarvetta huostassapitoon ja sijaishuoltoon ei myöskään ole, kun lapsi ei enää itse vaaranna terveyttään tai kehitystään vakavasti esimerkiksi päihteitä käyttämällä tai jos avohuollon tukitoimet ovat riittävä apu ongelmiin. (LSL 2007, 9:40 §, 9:47.1 §.) Viranomaisten ratkaisujen tulisi huostassapidon aikana edesauttaa perheen yhdistämistä ja laki velvoittaa viranomaisia oma-aloitteisesti tarkastamaan, ovatko huostaanoton edellytykset yhä voimassa (LSL 2007, 9:47.2 §; HE 252/2006 vp, 174). Myös Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on ratkaisukäytännössään korostanut vanhempien ja lasten yhdessäolon kuuluvan perhe-elämään ja huostaanoton olevan väliaikainen toimenpide, jonka tavoitteena on vanhemman ja lapsen jälleenyhdistäminen. Tuomioistuinkin on ratkaisuisaan edellyttänyt huostaanoton edellytysten tarkistamista määräajoin. (HE 252/2006 vp, 44.)

Suomela tuo artikkelissaan ilmi näkemyksen, jonka mukaan lapsen ensisijaisena etuna tulee aina pitää sitä, että hän saa kasvaa omassa perheessään. Kun lapsi on otettu huostaan, tulee yrittää muuttaa kodin olosuhteita siten, että lapsi voidaan kotiuttaa ja huostassapito lopulta purkaa. Huostaanotto tulee siis lopettaa, kun se ei enää ole lapsen etu. (2004, 38, 44.) Viimeisimmän lastensuojelulain kokonaisuudistuksen yhteydessä hallituksen esityksessä huomioitiin, että käytännössä lapsen kotiuttamiseksi ei aina ole työskennelty aktiivisesti. Huostassapidon lopettamisen mahdollisuutta ei ollut huomioitu kuten laki edellyttäisi, sillä käytännössä oli esiintynyt tilanteita, joissa lopettamismahdollisuutta ei ollut tarkasteltu vuosiin. (HE 252/2006 vp, 174.)

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen 30.5.2006 antamassa ratkaisussa käsitellään sitä, olivatko Suomen viranomaisten toimet perheen jälleenyhdistämiseksi riittäviä. Tapauksessa lapsen äidillä oli mielenterveysongelmia sekä itsemurha-aikeita ja isä oli joutunut suojelemaan lasta äidiltään. Lasta tarkkailtiin sairaalan psykiatrisella osastolla käyttäytymishäiriöiden vuoksi. Tuolloin lapsen kehityksen todettiin viivästyneen ja hänellä havaittiin merkkejä turvattomuudesta sekä emotionaalisia vaurioita. Muutaman kuukauden kuluttua 4-vuotias lapsi otettiin huostaan ja sijoitettiin yksityiseen lastenkotiin, koska äiti oli käyttäytynyt lasta kohtaan fyysisesti ja henkisesti väkivaltaisesti. Lisäksi nähtiin, etteivät vanhemmat kyenneet kasvattamaan lastaan ja avohuollon tukitoimet olivat riittämättömiä. Isä vaati huostaanoton päättämistä ja valitti kielteisistä päätöksistä useaan otteeseen sekä lääninoikeuteen että korkeimpaan hallinto-oikeuteen. Sosiaalilautakunnan päätös huostaanotosta kuitenkin pysyi, koska lapsi oli psyykkisesti ja emotionaalisesti häiriintynyt, hän tarvitsi pitkäaikaista psykoterapiaa ja huostaanoton päättämisen nähtiin vaarantavan lapsen terveyttä ja kehitystä. (R. v. Suomi, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 30.5.2006, Finlex.)

Vanhemmat tapasivat lastaan säännöllisesti lastenkodissa siihen saakka, kunnes isää alettiin epäillä incestistä. Tämän jälkeen isä sai tavata lasta lastenkodissa 1-2 kertaa kuukaudessa, muttei lainkaan kotonaan. Sitten incestiepäily todettiin aiheettomaksi. Kun huostaanotosta oli kulunut noin kaksi vuotta, muutettiin tapaamisrajoitusta siten, että isä sai viedä lapsen kotiinsa yhden kerran kuukaudessa. Noin kolmen vuoden kuluttua huostaanotosta lapsi sijoitettiin sijaisperheeseen. Huoltosuunnitelmassa määrättiin, että isä sai viedä lapsen kotiinsa yhtenä viikonloppuna kuukaudessa ja soittaa lapselle kerran viikossa. Muista kotilomista tuli sopia erikseen. Järjestelyistä ei kuitenkaan tehty lainkaan kirjallisia, virallisia päätöksiä. Isä kanteli virallisten päätösten puutteesta eduskunnan oikeusasiamiehelle, jonka jälkeen sosiaalilautakunta teki tapaamisista virallisen päätöksen ja kuuli valittajaa. Päätöksen myötä tapaamisrajoitukset pysyivät samankaltaisina, eli isä sai tavata lastaan yhtenä viikonloppuna kuukaudessa ja olla kerran viikossa

puhelin yhteydessä lapsen kanssa. Vaikka isä valitti päätöksestä lääninoikeuteen, päätös pysyi. Noin kahden vuoden kuluttua sijaishuoltoon sijoittamisen jälkeen sosiaalilautakunta teki tapaamisista uuden päätöksen, jonka myötä tapaamiset vähenivät entisestään. Päätöksen myötä isä sai tavata lastaan yhtenä viikonloppuna joka toinen kuukausi ja soittaa lapselle kerran viikossa. Lapsi sai soittaa isälleen aina halutessaan. Tämä päätös pysyi lääninoikeudelle tehdyistä valituksista huolimatta noin kahden vuoden ajan. Sen jälkeen tapaamisista tehtiin sopimus, jonka mukaan isä ja äiti saivat tavata lastaan joka toinen kuukausi. Pian tämän päätöksen jälkeen lapselle tuli koulussa käyttäytymis- ja sopeutumisongelmia. Hän oli aggressiivisen ja psykoottisen käyttäytymisen vuoksi sairaalahoidossa ja sittemmin hänet siirrettiin mielisairaalaan, jossa hän oli siihen asti, kunnes täytti 18 vuotta. (sama.)

Tuomiossaan Euroopan ihmisoikeustuomioistuin totesi, että alkuvaiheessa virallisten, valituskeinojen tapaamispäätösten puute sekä tapaamisten jyrkkä rajoittaminen heikensivät merkittävästi perheen jälleenyhdistämisen mahdollisuuksia. Sosiaaliviranomaiset eivät pyynnöistä huolimatta olleet tarkkailleet isän ja pojan suhdetta kotilomien aikana. He eivät olleet ryhtyneet mihinkään perheen jälleenyhdistämistä edistäviin toimiin pitkän, monia vuosia jatkuneen huostaanoton aikana, vaikka sitä olisi voinut kohtuudella edellyttää. Tuomioistuin katsoi, että sosiaaliviranomaiset jättivät huomioimatta perheen jälleenyhdistämisen vaihtoehdon ja pikemminkin vahvistivat lapsen ja sijaishuoltajien suhdetta rajoittamalla lapsen ja biologisten vanhempien tapaamista jyrkästi. Näin ollen Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8. artiklaa oli rikottu. (sama.)

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin siis pitää velvoitetta perheen jälleenyhdistämiseen vahvana. Huomioitava on kuitenkin, ettei velvoitetta tarvitse täyttää lapsen edun kustannuksella eli perheen jälleenyhdistäminen ei saa vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä. (HE 252/2006 vp, 45.) Vaikka huostaanoton syyt olisivat poistuneet, tulisi aina arvioida sitäkin, mitä sijaishuollon päättymisen merkitsee lapsen kannalta. Lapsen muutoksensietokyky saattaa olla heikko ja sijaisperheen jäsenen kanssa syntyneistä tunne- ja kiintymyssuhteista erottaminen saattaa olla vastoin lapsen etua. (sama, 174.)

4.3 Yhteydenpidon rajoittaminen

Lapsen oikeus pitää yhteyttä perheeseensä on lapselle kuuluva erityinen ihmisoikeus. Euroopan ihmisoikeussopimuksen perhe-elämän suojaa koskeva 8. artikla turvaa lapsen ja vanhempien tai muiden läheisten ihmisten oikeutta pitää yhteyttä toisiinsa. Lapsen oikeuksien sopimuksen 9.

artiklan 3. kohdassa on myös nimenomaisesti ilmaistu, että lapsella on vanhemmista erossa asuessaan oikeus ylläpitää säännöllisesti henkilökohtaisia suhteita ja suoria yhteyksiä kumpaankin vanhempaansa, ellei se ole lapsen edun vastaista. Lisäksi myös KP-sopimuksen 17. artikla turvaa yksityiselämän, perheen, kodin ja kirjeenvaihdon loukkaamattomuuden.

Lastensuojelulaissa säädetään, että sijaishuollossa olevalle lapselle tulee turvata hänen kehityksensä kannalta tärkeät, jatkuvat ja turvalliset ihmissuhteet. Lapsella on oikeus tavata vanhempia ja muita läheisiä ihmisiä vastaanottamalla vieraita tai vierailamalla itse sijaishuoltopaikan ulkopuolella. Lapsella on myös oikeus pitää yhteyttä läheisiinsä esimerkiksi puhelimitse tai kirjeitse. Sosiaaliviranomaisten ja sijaishuoltopaikan tulee tukea ja edistää yhteydenpitoa, tarvittaessa myös taloudellisesti, sillä vanhempien taloudellinen tilanne ei saa estää yhteydenpidon tai tapaamisten toteutumista. Sijaishuoltopaikka tulisi valita siten, että lapsella on tosiasiallinen mahdollisuus yhteydenpitoon läheisten ihmisten kanssa. Huostaanotetun lapsen asiakassuunnitelmaan tulee kirjata, miten yhteydenpito toteutetaan. (LSL 2007, 6:30.3 §, 10:50 §, 10:54 §, HE 252/2006 vp, 170, 179.) Lainsäädäntö pyrkii siis takaamaan jatkuvan yhteydenpidon lapselle läheisiin henkilöihin, ja sosiaaliviranomaisille on asetettu aktiivinen velvoite tukea lapsen yhteydenpitomahdollisuuksien toteutumista. Olennaista on, että lapsi saa kokea läheisyyttä ja kiintymystä henkilöön, jonka kanssa hän on vuorovaikutussuhteessa. (HE 252/2006 vp, 170; Mahkonen 2010, 121-122.)

Lastensuojelulain 11:62.1 §:n mukaan sijaishuollossa olevan lapsen yhteydenpito-oikeutta voidaan poikkeuksellisesti päätöksellä rajoittaa. Näin voidaan toimia, mikäli yhteydenpidosta ei ole voitu sopia lapsen ja hänen läheistensä kanssa asiakassuunnitelmassa ja jos yhteydenpito vaarantaa sijaishuollon tarkoituksen. Rajoittamisen tulee olla välttämätöntä hoidon ja kasvatuksen kannalta. Perusteena yhteydenpidon rajoittamiselle voi olla myös se, että yhteydenpito vaarantaisi lapsen hengen, terveyden tai turvallisuuden. Joissain tilanteissa yhteydenpidon rajoittaminen voidaan katsoa välttämättömäksi vanhempien, perheen muiden lasten, perhekodin tai laitoksen muiden lasten tai henkilöstön turvallisuuden vuoksi. Lisäksi rajoituspäätös voidaan tehdä, jos 12 vuotta täyttänyt lapsi itse vastustaa yhteydenpitoa. 12 vuotta nuoremman lapsen vastustus voi myös olla rajoituspäätöksen syynä, mikäli lapsi on niin kehittynyt, että hänen omaan tahtoonsa voidaan kiinnittää asiassa huomiota.

Yhteydenpidon rajoitus voi kohdistua lapsen oikeuteen tavata vanhempiaan tai muita läheisiä ihmisiä. Se voi kohdistua myös lapsen oikeuteen pitää yhteyttä läheisiinsä puhelimitse tai muilla laitteilla. Lisäksi lapsen lähettämä tai hänelle osoitettu kirje, muu viesti tai lähetys voidaan lukea ja

pidättää. Lapselta voidaan ottaa sijaishuoltopaikan haltuun yhteydenpitovälineet tai niiden käyttöä voidaan rajoittaa. Yhteydenpidon rajoitus voi tarkoittaa myös sitä, että lapsen vanhemmille tai huoltajille ei kerrota lapsen olinpaikkaa. (LSL 2007, 11:62.2-3 §.) Yhteydenpitoa ei kuitenkaan saa rajoittaa enempää kuin on välttämätöntä lain mukaisen tarkoituksen saavuttamiseksi (sama, 11:62.4 §).

Yhteydenpitoa koskeviin rajoituksiin otetaan kantaa Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen 27.4.2000 antamassa ratkaisussa. Tapauksessa kaksi tytärtä otettiin vanhemmilta huostaan tammikuussa 1992, koska vanhemman tyttären epäiltiin tulleen isänsä seksuaalisesti hyväksikäyttämäksi ja nuoremman pelättiin olevan vakavassa vaarassa joutua hyväksikäytetyksi. Lasten äiti oli ollut useasti psykiatrisessa sairaalahoidossa. Vanhempi tytär sijoitettiin lastenpsykiatriseen sairaalaan tarkkailtavaksi ja nuorempi sijaisperheeseen. Lasten ja vanhempien tapaamista rajoitettiin siten, että vanhemmat saivat vierailla vanhemman tyttären luona sairaalassa kaksi kertaa viikossa. Nuoremman tyttären olinpaikka salattiin vanhemmilta. Vanhemmat valittivat huostaanotosta ensin lääninoikeuteen ja sen jälkeen korkeimpaan hallinto-oikeuteen, mutta valitus hylättiin. (L. v. Suomi, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 27.4.2000, Finlex.)

Maaliskuussa 1992 eli kolmen kuukauden kuluttua huostaanotosta vanhemmille ilmoitettiin, että tutkimukset eivät osoittaneet vanhemman tyttären tulleen hyväksikäytetyksi. Sosiaalilautakunta teki kuitenkin päätöksen huostaanotosta, koska vanhemmat nähtiin kykenemättömiksi tarjoamaan lapsille virikkeitä ja perusturvallisuutta, jotka ovat välttämättömiä lasten kasvulle ja kehitykselle. Perusteluina käytettiin myös äidin mielenterveysongelmia ja vanhempien suhdeongelmia. Vanhemman tyttären kehitystaso ei vastannut ikää ja molempien lasten nähtiin tarvitsevan kiinteän suhteen tasapainoisiin ja turvallisiin henkilöihin. Tässä vaiheessa vanhempi tytär sijoitettiin samaan sijaisperheeseen siskonsa kanssa. Vanhemmat valittivat päätöksestä lääninoikeuteen, mutta valitus hylättiin. Myös korkein hallinto-oikeus hylkäsi valituksen. (sama.)

Kesäkuussa 1992 vanhemmat saivat tavata lapsiaan ensimmäisen kerran sijaisperheessä. Vuosien 1992-1993 aikana yhteydenpidon rajoittamisesta tehtiin useita päätöksiä. Esimerkiksi vuoden 1993 kesäkuun ja vuoden 1994 toukokuun välisenä aikana vanhemmat ja lapset saivat tavata valvotusti neljä kertaa sijaiskodissa. Tapaamiset lasten isovanhempien kanssa kiellettiin, koska heidän käytöksensä oli häirinnyt lasten elämää sijaiskodissa. Isovanhemmat olivat lähettäneet lapsille kirjeitä, joissa sijaisperheestä puhuttiin negatiivisesti. Vanhemmat pyysivät tapaamisrajoitusten poistamista, mutta sosiaalilautakunta ei siihen suostunut. Vanhemmat ja isovanhemmat

valittivat asiasta lääninoikeuteen ja vaativat sekä yhteydenpidon rajoitusten poistamista että suullista käsittelyä. Valitukset hylättiin eikä suullista käsittelyä järjestetty. (sama.)

Tämän jälkeen sosiaalilautakunta vahvisti lapsille ja vanhemmille viisi tapaamista sijaisperheen luona vuoden aikana. Asiasta valitettiin jälleen lääninoikeuteen, joka muutti yhteydenpidon rajoituksia siten, että isä sai tavata lapsiaan kerran kuukaudessa sijaisperheen luona. Korkein hallinto-oikeus jätti tutkimatta yhteydenpidon rajoituksia koskevat vaatimukset ja hylkäsi huostaanottoa koskevat vaatimukset. Myös isovanhemmat vaativat uudelleen yhteydenpitorajoitusten poistamista, mutta sekä lautakunta että lääninoikeus hylkäsivät vaatimuksen. (sama.)

Seuraavan vuoden alussa, helmikuussa 1996, laadittiin huoltosuunnitelma, jossa huostassapidon todettiin jatkuvan. Keväällä vanhemmat erosivat ja vanhempi lapsi oli psykologisissa tutkimuksissa, koska hän oli vastustanut sitä, että lääninoikeuden määräyksestä isä sai tavata häntä kerran kuukaudessa. Lääkäri totesi lapsen ilmaisseen selkeästi, ettei halua tavata isäänsä niin usein eikä isovanhempiaan lainkaan, koska heidän lähettämät kirjeet kritisoivat sijaisvanhempia. Tutkimuksessa vahvistui myös seksuaalista hyväksikäyttöä koskevat epäilyt, sillä tytär kertoi hyväksikäytön tapahtuneen. Vuoden lopussa isän tapaamisia rajoitettiin neljään kertaan vuodessa. Isän valitukset lääninoikeuteen ja terveydenhuollon oikeusturvakeskukseen hylättiin. Marraskuussa 1998 yhteydenpitorajoituksista keskusteltiin sijaisperheen luona psykologin ja sosiaalityöntekijöiden läsnä ollessa. Keskustelun myötä lautakunta rajoitti isän ja lasten tapaamiset neljään kertaan vuodessa. Isovanhempien ja lasten tapaamiset kiellettiin kokonaan, koska vanhemmalle lapselle tehdyissä psykologisissa tutkimuksissa oli ilmennyt, että myös isoisä oli käyttänyt häntä seksuaalisesti hyväkseen ennen huostaanottoa. Vanhempi tytär oli toivonut tapaamisten jatkuvan samaan tapaan eli siten, että isä sai tavata lapsia neljä kertaa vuodessa. Isovanhempia hän ei halunnut tavata lainkaan, koska hän pelkäsi isoisäänsä. Vuonna 1999 psykologi totesi nuoremman tyttären kiintyneen sijaisvanhempiinsa ja olevan onnellinen. (sama.)

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin totesi huostaanoton perustuneen relevantteihin ja riittäviin seikkoihin. Oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä tuomioistuin oli toimivaltainen käsittelemään vain lääninoikeuden vuonna 1997 antaman päätöksen osalta Suomen tekemien varaumien vuoksi. Oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin oli rikottu, koska lääninoikeus ei ollut järjestänyt suullista käsittelyä. Yhteydenpidon rajoitusten osalta tuomioistuin totesi, että lasten etu oli oikeuttanut viranomaisia rajoittamaan tapaamisia, vaikkei seksuaalista hyväksikäyttöä ollut tuomioistuimen päätöksellä vahvistettu tapahtuneen. Rajoitukset täyttivät suhteellisuusperiaatteen vaati-

mukset. Lisäksi isovanhempien tapaamisten kieltäminen kokonaan nähtiin välttämättömäksi demokraattisessa yhteiskunnassa. (sama.)

Yhteydenpitoa koskeviin rajoituksiin tulee suhtautua tiukasti, koska rajoitusten käyttämiseen saat-
taa liittyä vaara vanhemman ja lapsen välisen suhteen tosiasiallisesta katkeamisesta. Ratkaiseva
merkitys asiassa on kuitenkin lapsen edulla, sillä yhteydenpidon rajoitukset voivat olla perusteltu-
ja, mikäli ne tukevat lapsen edun toteutumista. (HE 252/2006 vp, 44.) Esimerkitapauksessa
lasten oma mielipide tuli huomioiduksi, sillä molemmat lapset olivat ilmoittaneet, etteivät he ha-
lunneet tavata isoisäänsä lainkaan. Lisäksi vanhempi lapsi oli itse vastustanut isän tapaamisker-
tojen määrän lisäämistä. Lasten etu oikeutti tapaamisten voimakkaaseen rajoittamiseen tilantees-
sa, jossa oli epäilyksiä ja myös näyttöä seksuaalisesta hyväksikäytöstä.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyö kuvaa lasten oikeuksien kehittymistä lastensuojelulain näkökulmasta ja vastaa seuraaviin kolmeen tutkimuskysymykseen:

1. Miten perus- ja ihmisoikeuksien kehitys näkyy lastensuojelulain kokonaisuudistuksissa?
2. Mikä anti keskeisimmillä kansainvälisillä ihmisoikeussopimuksilla on ollut suomalaiselle lastensuojelulainsäädännölle?
3. Millaisissa tilanteissa lapsen edun huomioiminen voi olla haasteellista?

Perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien saralla tapahtuneen kehityksen voidaan sanoa heijastuneen tässä opinnäytetyössä tarkasteltuihin lastensuojelulain kokonaisuudistuksiin. Ajallisen tarkastelun lähtöpisteenä oli vuoden 1936 lastensuojelulaki ja sen aikaiset perusoikeussäännökset sekä kansainväliset ihmisoikeussopimukset ja -julistukset. Lähtötilanteessa eli ensimmäisen lastensuojelulain voimaan tullessa ja sen voimassaoloaikana lasten asema oli heikko, sillä laki ei pitänyt lasta asianosaisen asemassa. Yhtäläisesti myös vuoden 1919 hallitusmuodon perusoikeussäätelyn piirissä lapsen asema oli nykyajan näkökulmasta selvästi puutteellinen. Perusoikeussuojan puuttumista lapsilta pidettiin itsestään selvänä. Tuona aikana lapsi oli käytännössä täysin vailla subjektiivisia oikeuksia sekä itsenäisen toimimisen ja vaikuttamisen mahdollisuuksia.

Ennen vuoden 1983 lastensuojelulain voimaantuloa Yhdistyneet kansakunnat oli laatinut ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen sekä lasten oikeuksien julistuksen. Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus määritteli ensimmäistä kertaa sen, mitä ihmisoikeuksilla tarkoitettiin. Se toimi myös mallina kansainvälisesti velvoittavien ihmisoikeussopimusten, kuten KP- ja TSS-sopimusten, laadinnassa. Lasten oikeuksien julistus ei taannut lapselle oikeuksia omatoimiseen toimimiseen, mutta se tunnusti, että lapsella on oikeus esimerkiksi erityiseen suojeluun, turvallisuuteen ja huolenpitoon. Sen mukaan lapsen edun tuli olla tärkein näkökohta lakeja säädettäessä. Lisäksi Suomenkin osalta voimaan tulleiden, kansainvälisesti sitovien KP- ja TSS-sopimusten määräykset huomioitiin lastensuojelulain kokonaisuudistuksen yhteydessä. Kyseiset julistukset ja sopimukset asettivat vaatimuksia lastensuojelun kehittämiseksi vuoden 1936 tilanteesta eteenpäin. Sen lisäksi, että julistuksissa ja sopimuksissa mainitut lasten oikeudet suojeluun, koskematomuuteen, turvallisuuteen ja esimerkiksi erityiseen huolenpitoon oli syytä huomioida lain tasolla, tuli lainsäädännössä huomioida ennen kaikkea lapsen oikeudellinen asema ja lapsen etu. Vuo-

den 1983 lastensuojelulakia onkin kutsuttu lasten edun lastensuojelulaiksi eli yhä edelleen lastensuojelulain keskeiseksi periaatteeksi määritelty lapsen etu nousi jo tuolloin ensiarvoisen tärkeälle sijalle. Vuoden 1936 tarkastelun lähtötilanteeseen verrattuna vuoden 1983 laki otti lapsen huomioon itsenäisenä oikeudellisena subjektina, jonka tuli saada nauttia kaikista perus- ja ihmisoikeuksista ja jonka etu tuli huomioida kaikissa viranomaistoimissa. Ihmisoikeusjulistusten ja ensimmäisten merkittävien ihmisoikeussopimusten voimaantulo toi siis lakiin ihmisoikeusajattelullisen näkökulman, jota vuoden 1936 laissa ei käytännössä ollut lainkaan.

Vuoden 1983 lastensuojelulain voimaantulon jälkeen Euroopan neuvoston ja Yhdistyneiden kansakuntien piirissä laadittiin tärkeitä ihmisoikeussopimuksia, joihin Suomikin liittyi. Euroopan ihmisoikeussopimus saattoi sopimuksen tasolla voimaan ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen ja Euroopan neuvoston ihmisoikeustuomioistuin perustettiin kyseisellä sopimuksella. Euroopan sosiaalinen peruskirja täydensi Euroopan ihmisoikeussopimusta. Lasten oikeuksien tunnustamisen kannalta erityisen tärkeä sopimus oli YK:n lapsen oikeuksien sopimus. Suomen lastensuojelulainsäädäntö vuodelta 1983 vastasi jo kuitenkin hyvin pitkälti sopimusten asettamia velvoitteita, koska esimerkiksi lapsen oikeuksien sopimuksen voimaantulo oli osattu ennakoida vuoden 1983 lastensuojelulakia säädettäessä. Niinpä lapsen oikeuksien sopimuksen määräykset esimerkiksi lapsen edun huomioimisesta ja lasten oikeudesta ilmaista mielipiteensä olivat jo sisällytetty kansalliseen lakiin. Perusoikeusuudistuskin sai osittain alkunsa ihmisoikeussopimusten voimaantulosta. Uudistuksen yhteydessä perusoikeuksien joukkoon sisällytettiin erityisiä lapsia koskevia säännöksiä, vaikka lasten oikeudet oli turvattu tavallisessa lainsäädännössä. Voitaneen siis tulkita, että kaikista lastensuojelulain kokonaisuudistuksista vuoden 1983 uudistus oli lasten oikeuksien kannalta tärkeimmässä asemassa, koska sen myötä voimaan tullut laki täytti jopa myöhemmin voimaan tulleiden sopimusten asettamia velvoitteita. Tämän jälkeen lain uudistukset pyrkivät parantamaan niitä lain kohtia, jotka ovat käytännön työssä todettu esimerkiksi epäselviksi tai liian väljästi määritellyiksi.

Seuraava ja viimeisin lastensuojelulain kokonaisuudistus tehtiin vuonna 2007 ja uusi laki astui voimaan vuoden 2008 alussa. Tämä laki on tällä hetkellä voimassa oleva lastensuojelulaki. Lastensuojelulain uudistaminen oli vuoden 1983 jälkeen siis kuitenkin tarpeen ja ajankohtaista, koska lain koettiin olevan yleisluonteinen eikä se sellaisenaan kyennyt turvaamaan oikeuksien toteutumista käytännössä. Vuoden 2007 lain osalta huomion voitaneen sanoa kiinnittyneen lasten oikeuksien todellisen toteutumisen turvaamiseen käytännön työssä. Tärkeimpinä seikkoina pidettiin sijaishuoltoon sijoitettujen lasten yhteydenpidon rajoittamista koskevien säännösten uudistamista

samoin kuin lastensuojelulaitoksissa käytettäviä rajoituksia koskevien säännösten tarkastamista. Lastensuojelulain uudistaminen aloitettiin näistä asioista jo vuoden 2006 osamuutoksen myötä. Vuoden 2007 kokonaisuudistuksen yhteydessä huomiota kiinnitettiin huostaanottoasioiden päätöksenteon riippumattomuuteen sekä lapsen osallisuutta koskevien säännösten täsmentämiseen ja selkeyttämiseen, koska oikeusturvakysymykset koettiin käytännössä ongelmallisiksi. Lapsen kuulemista ja mielipiteen selvittämistä koskevat säädökset koettiin epäjohdonmukaisiksi eikä niiden sisältöä käytännössä tunnettu. Kirjaamalla uuteen lakiin lasten osallisuutta koskevia täsmällisiä säännöksiä pyrittiin turvaamaan lapsen tosiasiallinen mahdollisuus vaikuttaa itseään koskeviin asioihin iän ja kehitystasonsa mukaisesti. Kun vuoden 1983 lastensuojelulaissa oli huomioitu lasten oikeudet, nähtiin nyt tärkeäksi korostaa yhä enemmän lapsen autonomiaa ja itsenäisen vaikuttamisen mahdollisuuksia.

Tutkimuskysymykseen kolme on muodostettu vastausta pääluvussa neljä. Luvun yhteydessä on käsitelty esimerkinomaisesti sekä korkeimman hallinto-oikeuden että Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeustapauksia ja luvun jäsentely syntyi oikeustapauksista poimittujen lasten etua koskevien teemojen avulla. Oikeustapausten perusteella lapsen etua ja sen parasta mahdollista toteutumista puntaroitiin muun muassa silloin, kun eri tahoilla oli erisuuntaiset käsitykset siitä, mikä ratkaisu on nimenomaan lapsen kannalta lapsen edun mukainen. Vaikka lastensuojelulaki sisältää lapsen edun arviointiperusteet, ei ratkaisun tekeminen niiden perusteella ole yksioikoista. Oikeustapauksissa sosiaaliviranomaisten ja lasten huoltajien näkemykset lapsen edusta olivat eriäviä. Lapsen tilanteen ja vallitsevien olosuhteiden sekä mahdollisten muiden olosuhteiden kokonaisvaltainen arvioiminen eri näkökulmista tuotti eri tahoilla erilaisia mielipiteitä. Ratkaisuissa lapsen oma mielipide sai asianmukaisesti merkitystä, koska lapsen osallisuudesta ja kuulemisesta on laissa tarkat säädökset.

Toisena haasteellisena seikkana esiin nousi perheen jälleenyhdistäminen. Huostaanotto on tarkoitettu väliaikaiseksi toimenpiteeksi ja viranomaisten tulisi toimia aktiivisesti perheen jälleenyhdistämiseksi. Esimerkkioikeustapauksista kävi ilmi, että usein vanhemmat olisivat halunneet tavata lasta useammin ja lopettaa huostaanoton, mutta viranomaiset eivät huomioineet perheen jälleenyhdistämistä lähestulkoon lainkaan olemassa olevana vaihtoehtona. Esimerkiksi jyrkkien tapaamisrajoitusten nähtiin vahvistavan lapsen ja sijaisvanhempien suhdetta ja heikentävän perheen jälleenyhdistämisen mahdollisuuksia. Sen lisäksi, että oikeustapauksissa arvioitiin viranomaisten toimintaa, joudutaan myös pohtimaan, onko perheen jälleenyhdistäminen aina lapsen edun mukaista. Vaikka lapsen ja vanhempien eläminen yhdessä perheenä olisi lähtökohtaisesti

tavoiteltavaa, saattaa olla, että huostaanoton päätyminen ja irtautuminen sijaisperheessä syntyneistä ihmissuhteista on vastoin lapsen omaa etua.

Lisäksi lapsen edun määrittelevä tilanne voi olla haasteellista tilanteissa, jossa lapsen ja hänen läheistensä välistä yhteydenpitoa rajoitetaan. Lapsella on oikeus pitää yllä henkilökohtaisia suhteita vanhempiinsa ja muihin läheisiin ihmisiin tapaamalla heitä, olemalla heihin puhelinyhteydessä tai esimerkiksi kirjeiden avulla. Huostaanoton aikana yhteydenpitoa tulisi tukea ja edistää, jotta lapsen suhde läheisiin pysyisi luontevasti olemassa. Lapsen etu voi kuitenkin oikeuttaa viranomaisia toimimaan esimerkiksi vanhempien tahtoa vastaan eli rajoittamaan yhteydenpitoa hyvin jyrkästi tai kieltämään sen jopa kokonaan. Näin voidaan toimia, jos yhteydenpito esimerkiksi vaarantaisi lapsen turvallisuuden.

6 POHDINTA

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, miten lasten oikeudet ovat muuttuneet ja edistyneet lastensuojelulain näkökulmasta. Työssä haluttiin esitellä, miten kansallisen perusoikeussäännösten muutokset ja kansainvälisten ihmisoikeussopimusten voimaantulo Suomessa ovat vaikuttaneet lastensuojelulaista ilmenevien lasten oikeuksien kehittymiseen. Lisäksi haluttiin esimerkkioikeustapauksiin tukeutuen määritellä, millaisissa tilanteissa lapsen edun huomioiminen voi olla haasteellista. Opinnäytetyö on laadullinen ja tutkimusmenetelmänä on lainoppi.

Kaiken kaikkiaan aineistoa oli saatavilla runsaasti ja sitä on käytetty paljon, vaikka vanhempien asioiden osalta tiedon löytäminen oli aluksi haastavaa. Vaikka osa lähteistä on lähtökohtaisesti vanhempia, on niiden käyttö tässä työssä perusteltua, kun otetaan huomioon työn ajallinen rajaus. Lakeja ja hallituksen esityksiä on useilta vuosilta vuosikymmentenkin takaa sekä kirjallisuutta 70-90-luvuiltaakin, mutta niistä löytyi parhaiten tietoa esimerkiksi juuri kyseisten aikojen sopimuksista. Lukiessa täytyi kuitenkin alituisesti huomioda aineiston kirjoitusajankohta, jottei esimerkiksi tullut tehneeksi vääränlaisia tulkintoja asioiden nykytilasta vanhan tiedon perusteella. Se, että tietoa oli tarjolla paljon, ei tarkoita, että tekstin tuottaminen olisi erityisen helppoa. Suuren määrän läpikäyminen ja sisäistäminen vaati aikaa ja kaikesta tiedosta tuli osata valita juuri työni kannalta keskeisin, jotta opinnäytetyön aihe pysyi rajauksessaan.

Pääluvun neljä jäsentely perustuu tekijän oikeustapauksista havaitsemiin keskeisiin teemoihin. Oikeustapauksia on opinnäytetyötä varten luettu yhdeksän, mutta näistä vain neljä on otettu esimerkkien omaisesti esille. Samankaltaisia haasteellisia tilanteita oli siis pohdittu useammassa oikeustapauksessa eli huomio ei perustune yksittäisiin pieniin seikkoihin, mikä lisää työn luotettavuutta. Lisäksi luvun neljä havaintoja on perusteltu asiantuntevaan oikeuskirjallisuuteen tukeutuen. Koska oikeustapauksia on kaiken kaikkiaan vain vähän, lisäksi luotettavuutta esimerkiksi se, jos jokin toinen päätyisi samankaltaiseen tulkintaan. Oikeustapaukset ovat kuitenkin vapaasti kaikkien lukijoiden saatavilla, jolloin lukija voi halutessaan arvioida, onko hän yksimielinen asioista tämän opinnäytetyön kanssa.

Opinnäytetyöprosessin aikana seurasin mediassa käytyä keskustelua lastensuojelusta ja lastensuojelutyön ongelmakohdista. Uutisoinnin ja keskustelun aiheena olivat esimerkiksi lisääntyneet asiakasmäärät, resurssien puute ja lasten oikeuksien, kuten kuulemisen, laiminlyönti. Tällainen

uutisointi heijastanee käytännön työn todellisuutta. Vaikka opinnäytetyön aiheen valinta tapahtui ajankohtaisten asioiden seuraamisen myötä, ei opinnäytetyön tavoitteena kuitenkaan ollut kartoittaa käytännön työssä ilmeneviä ongelmia. Sen sijaan pääpaino oli nimenomaan lasten oikeuksien kehityskulun seuraamisessa sekä niiden tilanteiden hahmottamisessa, jotka oikeustapausten perusteella ovat lasten edun kannalta lastensuojelutyössä haasteellisia. Tästä syystä uutisoinnin keskiössä olevat aihepiirit ja opinnäytetyön tulokset eivät ole täysin yhteneväisiä.

Suomen solmimia kansainvälisiä ihmisoikeussopimuksia on lukuisia. Tämän työn puitteissa ei suinkaan ollut mahdollisuutta tarkastella niistä jokaista, vaan työhön pyrittiin valitsemaan aiheen kannalta merkittävimmät ja tunnetuimmat sopimukset. Jatkotutkimuksena voisikin kiinnittää huomioita esimerkiksi Kansainvälisen työjärjestö ILO:n sopimuksiin ja siihen, miten ne ovat vaikuttaneet lasten oikeuksiin. Huomion painopisteeksi voisi valita jonkin toisen lapsia koskettavan lain, kuten esimerkiksi lain lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta, joka tuli ensimmäisen kerran voimaan lähes samanaikaisesti vuoden 1983 lastensuojelulain kanssa. Euroopan unionin perusoikeuskirja on osana Euroopan unionin oikeutta nostettu esille tässäkin opinnäytetyössä. Kattavana ja perusoikeusjärjestelmää selkeyttävänä asiakirjana perusoikeuskirja toi lisäarvoa perusoikeuksien suojaan Euroopan unionin piirissä. Nähtäväksi kuitenkin jää, kuinka esimerkiksi perusoikeuskirjaan vedotaan lainsäädännön muutoksissa. Euroopan unionin toiminnan seuraaminen paitsi yleisesti perusoikeuksien myös nimenomaan lasten oikeuksien saralla saattaisi tuottaa varteenotettavia jatkotutkimusaiheita.

Kaikkine vaiheineen opinnäytetyöprosessi sujui hyvin ja eteni aikataulussaan. Opintojaksoilla käsiteltävien asiakokonaisuuksien pääpaino on asioiden vallitsevassa nykytilassa, joten oli mukava tehdä työ, joka lisäsi edes hiukan omaa tietoisuutta ja ymmärtämystä asioiden kehityksestä. Aktiivinen, oma-aloitteinen ja sitoutunut työskentely edistivät prosessin sujumista. Työn myötä tapahtunutta oppimista kuvastaa esimerkiksi se, että neljännen pääluvun sisältö muuttui toisenlaiseksi, kuin aloitusseminaarissa kaavailin sen olevan. Opinnäytetyön rakenne eli prosessin mukana, kun tieto ja ymmärrys asiasta lisääntyivät.

LÄHTEET

Arajärvi, P. 2006. Sivistykselliset oikeudet ja velvollisuudet. Joensuun yliopiston oikeustieteellisiä julkaisuja N:o 16. Joensuu: Joensuun yliopisto.

Euroopan ihmisoikeussopimus. 10.5.1990, SopS 63/1999.

Euroopan komissio. 2012. Perusoikeudet. Hakupäivä 27.9.2012, http://ec.europa.eu/justice/fundamental-rights/index_fi.htm.

Euroopan sosiaalinen peruskirja. 29.5.1991, SopS 43-44/1991.

Eurooppatiedotus. 2008. EU:n perusoikeuskirja ja lapsen oikeudet. Hakupäivä 27.9.2012 <http://www.eurooppatiedotus.fi/public/default.aspx?contentid=130418&nodeid=37760&contentlan=1&culture=fi-FI>.

European Commission. 2012. Rights of the child. Hakupäivä 1.10.2012, http://ec.europa.eu/justice/fundamental-rights/rights-child/index_en.htm.

Hakalehto-Wainio, S. 2011. Lasten oikeudet lapsen oikeuksien sopimuksessa. Defensor Legis 4/2011, 510-525.

Hallberg, P., Karapuu, H., Scheinin, M., Tuori, K. & Viljanen, V. 1999. Perusoikeudet. Helsinki: Werner Söderström Lakitieto Oy.

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi lastensuojelulain ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta. HE 177/1989 vp.

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi lastensuojelulain muuttamisesta. HE 225/2004 vp.

Hallituksen esitys Eduskunnalle lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä. HE 296/1990 vp.

Hallituksen esitys Eduskunnalle lastensuojelulaiksi. HE 93/1934 vp.

Hallituksen esitys Eduskunnalle lastensuojelulaiksi. HE 13/1983 vp.

Hallituksen esitys Eduskunnalle lastensuojelulaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi. HE 252/2006 vp.

Hallituksen esitys Eduskunnalle perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta. HE 309/1993 vp.

Hallituksen esitys eduskunnalle taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen hyväksymisestä ja kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen sekä siihen liittyvän valinnaisen pöytäkirjan eräiden määräysten hyväksymisestä ja viimeksimainitun yleissopimuksen 41 artiklassa tarkoitetun selityksen antamisesta. HE 40/1974 vp.

Hallituksen esitys Eduskunnalle uudeksi Suomen Hallitusmuodoksi. HE 1/1998 vp.

Hallituksen esitys Eduskunnalle uudistetun Euroopan sosiaalisen peruskirjan hyväksymisestä ja laiksi sopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta sekä laiksi Euroopan sosiaalisen peruskirjan ja siihen liittyvän lisäpöytäkirjan eräiden määräysten hyväksymisestä annetun lain kumoamisesta. HE 229/2001 vp.

Hidén, M. 1971. Perusoikeudet Hallitusmuodon 2. luvussa. Eripainos. Oikeustiede - Jurisprudentia. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen vuosikirja. 1:1971.

Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus. 10.12.1948.

Justander, K. 1988. Lasten oikeudet. Teoksessa M. Helminen & K.J. Lång (toim.) Kansainväliset ihmisoikeudet. 2. uudistettu painos. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus, 250-265.

Juujärvi, T. 2012. Lastensuojelulla on hätä. Kaleva 8.9.2012.

Jyränki, A. 1998. Valta ja vapaus. 2. uudistettu painos. Helsinki: Kauppakaari Oy, Lakimiesliiton Kustannus.

Jyränki, A. & Husa, J. 2012. Valtiosääntöoikeus. Helsinki: Lakimiesliiton Kustannus.

Kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskeva yleissopimus. 23.3.1976, SopS 7-8/1976.

Kemppinen, R. 2002. Suomi Euroopan unionissa. Perusteos. 4. uudistettu painos. Helsinki: Eurooppa-tiedotus ja Edita Publishing Oy. Hakupäivä 7.9.2012, http://www.eurooppa-tiedotus.fi/doc/fi/julkaisut/EU_s_1to51.pdf.

KHO 27.12.2011 T 3737. Finlex.

KHO 4.7.2006 T 1714. Finlex.

Köyhäinhoitolaki 1.6.1922/145.

L. v. Suomi, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 27.4.2000. Finlex.

Lahikainen, A. & Strandell, H. 1988. Lapsen kasvuedot Suomessa. Helsinki: Oy Gaudeamus Ab.

Laki lastensuojelulain muuttamisesta 9.2.1990/139.

Laki Suomen hallitusmuodon muuttamisesta 17.7.1995/969.

Lastensuojelulaki 17.1.1936/52.

Lastensuojelulaki 5.8.1983/683.

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.

Launis, M. 2000. Lapsen oikeuksien sopimuksen valvonta ja raportointi. Teoksessa J. Honkanen & J. Syrjälä (toim.) Lapsen oikeudet. Suomen YK-liiton julkaisusarja nro 31. Helsinki: Suomen YK-liitto ry, 58-69.

Lissabonin sopimus 2007/C 306/01.

Länsineva, P. 1998. Perusoikeudet - nyt. Teoksessa P. Länsineva & V. Viljanen (toim.) Perusoikeuspuheenvuoroja. Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja, Julkisoikeuden sarja A N:o 32. Turku: Turun Yliopisto, 103-119.

Mahkonen, S. 2010. Lastensuojelu ja laki. 3. uudistettu laitos. Helsinki: Edita Prima Oy.

Melander, I. 1939. Lapsen huollosta 1. Yksityisoikeudellinen tutkimus. Yliopistollinen väitöskirja. Suomalaisen lakimiesten yhdistyksen julkaisuja N:o 20. Helsinki: Suomalainen lakimiesten yhdistys.

Mikkola, M. & Helminen, J. 1994. Lastensuojelu. Helsinki: Legisactio Oy/Karelactio.

Nieminen, L. 1988. Ihmisoikeuksien historiaa. Teoksessa M. Helminen & K.J. Lång (toim.) Kansainväliset ihmisoikeudet. 2. uudistettu painos. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus, 11-33.

Nieminen, L. 1990. Lasten perusoikeudet. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus.

Nieminen, L. 2000. Lapsen oikeuksien sopimus - huomioita Suomen lainsäädännöstä. Teoksessa J. Honkanen & J. Syrjälä (toim.) Lapsen oikeudet. Suomen YK-liiton julkaisusarja nro 31. Helsinki: Suomen YK-liitto ry, 36-45.

Nieminen, L. 2006. Lapsuudesta vanhuuteen. Perus- ja ihmisoikeuksien merkitys eri ikävaiheissa. Helsinki: Edita Prima Oy.

Ojanen, T. 2002. Perusoikeudet ja ihmisoikeudet Euroopan unionissa. Teoksessa A. Haapea (toim.) Ihmisoikeudet 2000-luvulla. Sopimuksia ja asiakirjoja. Helsinki: Edita Prima Oy, 890-897.

Ojanen, T. 2003. Perusoikeudet ja ihmisoikeudet Suomessa. Helsinki: Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta.

Ojanen, T. 2010. EU-oikeuden perusteita. Uudistettu laitos. Helsinki: Edita Prima Oy.

Oulasmaa, P. 1994. Lapsen etu oikeudellisena käsitteenä. Teoksessa M. Törrönen (toim.) Lapsen etu ja viidakon laki. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto.

Pellonpää, M., Gullans, M., Pölönen, P. & Tapanila, A. 2012. Euroopan ihmisoikeussopimus. 5. uudistettu painos. Helsinki: Talentum Media Oy.

Perusoikeuskomiteanmietintö 1992:3. Helsinki: Oikeusministeriö.

Perustuslakivaliokunnan lausunto 58/2006 vp.

Pulma, P. & Turpeinen, O. 1987. Suomen lastensuojelun historia. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto.

Puro, P. 1999. Eurooppa ja ihmisoikeudet. Helsinki: Suomen YK-liitto ry.

R. v. Suomi, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 30.5.2006. Finlex.

Saraviita, I. 1997. Perusoikeusuudistus. 2. uudistettu painos. Rovaniemi: Pandecta Oy.

Saraviita, I. 2005. Suomalainen perusoikeusjärjestelmä. Helsinki: Talentum.

Scheinin, M. 2002. Keskeiset ihmisoikeusasiakirjat. Teoksessa A. Haapea (toim.) Ihmisoikeudet 2000-luvulla. Sopimuksia ja asiakirjoja. Helsinki: Edita Prima Oy, 1-19.

Scheinin, M. 1998. Yhteiset ihmisoikeutemme. Helsinki: Suomen YK-liitto ry.

Scheinin, M. 1991. Ihmisoikeudet Suomen oikeudessa. Valtiosääntöoikeudellinen tutkimus kansainvälisten ihmisoikeussopimusten valtiosisäisestä voimassaolosta sekä ihmisoikeus- ja perusoikeusnormien sovellettavuudesta Suomen oikeusjärestyksessä. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja A-sarja nro 189. Helsinki: Suomalainen lakimiesyhdistys.

Suomela, A. 2004. Missä viipyvät huostaanottoperheiden ihmisoikeudet? Teoksessa J.P. Roos (toim.) Huostaanottokirja. Jyväskylä: Design Nurmisaari.

Suomen perustuslaki 11.6.1999/731.

Surakka, J. 2012. Apulaisoikeusasiamies: Lastenkodeissa tehtävien rajoitusten tulee perustus lastensuojelulakiin. 29.5.2012. Sisäinen lähde. Hakupäivä 2.10.2012, <http://www.edilex.fi.ezp.oamk.fi:2048/uutiset/32572.html?id=2333>.

Taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskeva yleissopimus. 3.1.1976, SopS 6/1976.

Tasavallan presidentin asetus uudistetun Euroopan sosiaalisen peruskirjan voimaansaattamisesta ja uudistetun Euroopan sosiaalisen peruskirjan lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta annetun lain voimaantulosta sekä Euroopan sosiaalisen peruskirjan ja siihen liittyvän lisäpöytäkirjan eräiden määräysten hyväksymisestä annetun lain kumoamisesta annetun lain voimaantulosta. 26.7.2002/80.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. 2010. Lastensuojelu 2010. Hakupäivä, 1.10.2012 http://www.stakes.fi/tilastot/tilastotiedotteet/2011/Tr29_11.pdf.

Tigerstedt-Tähtelä, E. 2000. Lapsen oikeuksien sopimuksen sisältö. Teoksessa J. Honkanen & J. Syrjälä (toim.) Lapsen oikeudet. Suomen YK-liiton julkaisusarja nro 31. Helsinki: Suomen YK-liitto ry, 46-57.

Tigerstedt-Tähtelä, E. 2002. Lapsen oikeuksia koskeva yleissopimus. Teoksessa A. Haapea (toim.) Ihmisoikeudet 2000-luvulla. Sopimuksia ja asiakirjoja. Helsinki: Edita Prima Oy, 675-681.

Tuori, K. 2004. Sosiaalioikeus. 3. uudistettu painos. Helsinki: WSOY Lakitieto.

Ulkoasiainministeriö. 2009. Valtioneuvoston selonteko Eduskunnalle Suomen ihmisoikeuspolitiikasta 2009. Helsinki: Edita Prima Oy.

Ulkoasiainministeriö. 2011. Ihmisoikeudet ja Suomen ulkopoliittika. Hakupäivä 7.9.2012, <http://formin.finland.fi/Public/default.aspx?contentid=69864>

Unicef. 2010. Lapsen oikeuksien julistus. Hakupäivä 14.9.2012,
http://www.unicef.fi/lapsen_oikeuksien_julistus.

Utriainen, S. 2000. Lasten oikeuksien historia. Teoksessa J. Honkanen & J. Syrjälä (toim.) Lapsen oikeudet. Suomen YK-liiton julkaisusarja nro 31. Helsinki: Suomen YK-liitto ry, 22-35.

Yleissopimus lapsen oikeuksista. 20.7.1991, SopS 59-60/1991.